

L'EVOLUCIÓ SEMÀNTICA DE *BARAT/AR* I LA GRAFIA DE LA PREPOSICIÓ RESULTANT*/**

1. PLANTEJAMENT DE LA QÜESTIÓ

1.1. Introducció

En valencià, no és difícil sentir la preposició *barata*, la qual en les darreres dècades apareix escrita així i com a *barat a*. En concret, una pluralitat d'escriptors valencians i de tècnics lingüístics usen la grafia *barat a*. Miquel Boronat ha arreglat les dades empíriques següents en les fitxes que elabora (<http://www.geocities.com/golls.geo>):

1. Maria Soledat GONZÁLEZ i FELIP inclou *barat a* en un epígraf dedicat a preposicions (*Miscel·lània 91, Estudis del Valencià Actual*, València, Generalitat Valenciana, 1991, apartat 3.5, p. 49).
2. *Dora havia fet aquell dia per vore-la, barat a res, una hora de metro* (Josep LOZANO i LERMA, *Històries marginals*, llibre escrit en 1974 i publicat en 1982; edició citada: València, 3i4, col. «El Grill»,

* *A la llista Migjorn, / escola d'informació sobre la llengua viva / i de formació lingüística i social, / no debades aquest article ha nascut / d'un debat entre els membres la llista.*

I, també, a Miquel Boronat, / que practica un compromís cívic exemplar / amb la recuperació del poble valencià.

** Amb el títol *L'ortografia d'una preposició: ¿barata o barat a?*, aquest article va obtenir el premi d'assaig del I Concurs Literari de la Vila de Xèrica (Alt Palància, juliol del 2004). Done les gràcies a Miquel Boronat, Maria Soledat González Felip, Eugeni S. Reig i Joan Solà per tots els comentaris que m'han fet. A Àngel Alexandre i Anna Gascó, per la informació que m'han passat sobre la pronúncia «barata a». A Miquel Boronat, també li estic molt reconegut per la nombrosa documentació que ha arreglat i per la informació que m'ha donat sobre una part de la bibliografia citada. La veritat és que el treball que presente té molt de col·lectiu. Per una altra banda, he d'agrair a Josep Lluís Domènech que m'animara a participar en el concurs esmentat.

- 2002, p. 111; també *barat a* en *El Mut de la Campana*, ed. 2003, p. 13 i 166).
3. *Pràxedes ens assegura que no cobrava cap jornal barat a fer d'ermitana* (Aureli QUEROL ANDRÉS, <http://www.quatrecantons.com/calig/vila52.htm>)
 4. *La quadrilla de Galí [...], només van barat al vi* (Àlvar MONFERRER, *El romancer valencià*, València, ed. Bullent, 2004)
 5. *El monarca valencià tornarà a fer donació de l'alqueria , però esta volta [...] barat a la propietat de Russafa* (Òscar BALLESTER GINER, 22.02.2004; http://www.chcarpesa.net/catala/historia/Historia_Carpesa.htm)

Boronat constata que Eugeni S. Reig i jo no recorrem a la separació (6-8), i dóna tres exemples actuals amb la mateixa grafia (9-11):

6. *Barata arreglar-me el vestit, la vaig convidar a vore les entrades des del balcó de ma casa* (Eugeni S. REIG, *Valencià en perill d'extinció*, València, 1999, p. 94)
7. *Podem acudir als pactes, en els quals u cedeix en una cosa barata que un altre cedisca en una altra cosa* (A. SARAGOßÀ, *El valencià del futur*, Benicarló, 2000, §2.5)
8. *Si manteniu i useu la dualitat mig i mitjan, obtindreu molts guanys, i tot això barata cap perjudi* (A. SARAGOßÀ, *Gramàtica valenciana raonada i popular*, Gandia, 2003, p. 132)
9. *Este jove s'entenia a la perfecció en la dona de referència, a la que complaïa fent-li coses de profit, barata algun billet que atre* (Joan A. ALAPONT, http://www.aellva.org/cresol/cr0306v_2_bocinets_lliteraris.htm)
10. *Els hierofants acceptaven en nom de la deessa les ofrenes de flors i blat, barata glops zelosament mesurats d'un beuratge que consistia en una barreja d'aigua tèrbola del riu, farina i menta* ([autor desconegut], <http://www.galeon.com/alcanaria/transvassament.html>)
11. *Potser els ciutadans de les Terres de l'Ebre són de segona categoria, ja que només poden disposar de serveis –per definició sempre necessaris, i mai fruit de transaccions ni mercadejos– barata malmetre'n els recursos naturals?* (Revista «Lo Rafal», article *Barata l'aigua, a captar*, 2001, p. 63)

Pel que fa al passat Boronat informa que Martí Gadea també usava la grafia *barata*, la qual troba en exemples valencians del se-

gle XIX i la primèria del XX (trets del corpus de l'Institut d'Estudis Catalans):¹

12. *¿Parlem de política, barata tres mil duros de depòsit, ó seguim barata déu mil? Esta barata es molt cara: la de tres mil no seria tant, pero tampoc seria barata* («El Mole», 1864)
13. *Yo vinch á dir vos que á mon pòble m' ben torne deixant vos á vòstra Princesa y Còrt, barata mil lliures* (Francesc MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, *Coses de la meua terra*, 1912/1920)
14. *Ni per compliment m' oferiren un trago; pero barata no donar me ví, de quant en quant em furgaven ab la vaina de les espases* (Francesc MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, *Coses de la meua terra*, 1912/1920)

A eixes dades, hauríem d'afegir que Eugeni S. Reig i Emili Casanova m'han informat que Enric Valor també usava la grafia *barata*.² Finalment, la fitxa de Boronat comunica que Joan Solà s'ha decantat per la grafia sense separació (15), i reproduïx la informació del DECLC, que inclou dos exemples de Martí Gadea (16-17) i un altre d'Énguera (la Canal de Navarrés, 18):³

15. *Hi he après, i no se'n riguin, la preposició barata 'a canvi de' (ell l'escriu separada, però d'altres l'escriuen així, i és com jo crec que ha d'anar)* («Avui», 24.IV.04)

1. En cartes, Boronat m'ha donat dos exemples més, u de cada grafia. El de *barat a* correspon a una entrada del *Diccionari valencià-castellà* (RACV, València, ed. Del Senia al Segura, 1992), definida com a «a cambio de». L'exemple de *barata* es troba en el vocabulari a la traducció de *Carmen* de Prosper MERIMÉE, feta per Josep Lozano i Magda Añón (Alzira, Ed. Bromera, 1995). La definició és la mateixa («a canvi de»).

2. Ja elaborat l'article, Eugeni Reig m'ha comunicat que Encarna SANT-CELONI també recorre a la grafia *barata*:

- (i) *...en estos moments justament, quan ja no havíem d'estar sempre calculant a quant pujarien els punyeters interessos dels préstecs que els estufats dels directors dels bancs es dignarien a concedir-nos barata endeutar-nos cada vegada més* (*Al cor, la quimereta*, Tabarca, València, 2002, p. 48)

3. Convé destacar l'exemple d'Énguera, ja que és una manifestació més de l'afirmació que, en moltes característiques lingüístiques (com ara en l'ús dels noms *oratge* i *temps*), les comarques valencianes de l'interior (les mal anomenades «comarques castellanoparlants») actuen com les altres comarques valencianes, per molt inexistentes que siguin en castellà els constituents lingüístics considerats (cf. el nom *oratge* i la preposició *barata*).

16. *Regalarnos els ohits en les sehues músiques y cantinèles barata els diners que mos trahien* (Terra del Xè II, 88).
17. *Donar les còses barata cansons equival... a vendre una còsa molt barata o casi debàes* (Terra del Xè I, 388.)
18. *Melones barata adaza* (Énguera)

I bé, l'objectiu darrer d'aquest article és contribuir a un debat de la llista Migjorn (fet en la primavera del 2004) a fi de resoldre eixa vacil·lació gràfica de la llengua actual: mirar quina grafia de les dues (*barata* o *barat a*) és més coherent. El treball resultant (que és llarg) admet diverses lectures. Els lectors que només tinguen interès pels factors fonamentals, poden limitar-se a llegir la darrera secció (§5). Els que també vulguen saber per quines raons hem creat la preposició *barata* i d'on prové, han d'incorporar la penúltima secció (sobretot els dos primers apartats, §4.1.1 i §4.1.2). Finalment, qui tinga curiositat per saber com hem creat el verb *baratar* i l'adjectiu *barat*, pot llegir el treball sencer.

1.2. Emmarcament de l'article

Per a aclarir quina grafia és més adequada per a la preposició que prové del verb *baratar*, hem de veure d'on prové exactament eixa preposició, és a dir, quin és el procés concret que ha fet nàixer la preposició. Sobre eixe tema, Miquel Boronat m'ha comentat en una carta (2-05-2004) que tenim una absència doble: «hi ha un gran buit tant sobre l'expressió moderna com sobre la seua evolució històrica». En efecte, el *DCVB* no conté la preposició *barata* / *barat a*, i tampoc la gramàtica d'Enric Valor en els dos temes dedicats a les preposicions (1977: temes 68 i 69). Hem d'esperar al *DECLC* per a trobar-la constatada en un diccionari (I, 630a16-27, de 1980).⁴ Coromines localitza la nostra preposició «a la zona de Xàtiva i Alcoi», i els exemples anteriors mostren que el seu àmbit d'ús és més gran, ja que va de la Mari-

4. Siga per alguna de les fonts o siga perquè Valor usava la preposició *barata* en la llengua escrita, la qüestió és que la inclou en el seu diccionari, de 1990 (*Vocabulari escolar de la llengua*, ed. Carena).

na Baixa i la regió d'Alcoi fins a les Terres de l'Ebre. En l'Horta, és popular, i deu mantindre a hores d'ara una vitalitat relativament alta, ja que no pocs alumnes meus la coneixen a pesar de l'ús tan escàs que en fa la llengua culta.

Potser independentment de Coromines, en els anys posteriors hi han hagut autors valencians que han inclòs eixa preposició. Boronat m'ha comunicat que el *Diccionari valencià-castellà* de Vicent Pascual (de 1987) conté «a barata de (o barata)». Finalment, Reig (1999: 94) inclou *baratar* i *barata* en el seu llibre (tan útil com necessari).

Si volem decidir quina grafia és preferible, és necessari que desbrossem una miqueta el camp que ha assenyalat Boronat: quines paraules bàsiques hi han en la família derivativa i compositiva del verb *baratar*, com han evolucionat des de l'edat mitjana fins als nostres dies i de quina paraula (o de quina construcció) pot vindre la preposició. Per a aclarir bé totes eixes qüestions, són necessàries més dades empíriques de les que he considerat, i per això he parlat de «contribuir» al tema «desbrossant-lo». La base de què partiré són les dades que exposen uns quants diccionaris (el *DGLC*,⁵ el *DIEC*,⁶ el *DCVB* i el *DECLC*). L'operació que desplegaran les dues primeres seccions (§2 i §3) és procurar interpretar les definicions i les dades dels diccionaris per a entendre a través de quins camins ha evolucionat la llengua. Amb eixa informació, mirarem de quina manera s'ha pogut formar la preposició (§4), cosa que encamina el dubte gràfic cap a una de les dues grafies.

5. La informació que conté el *DGLC* sobre la família de *baratar* i sobre *barat* és escassa. Com que al llarg del treball eixiran diverses propostes per als diccionaris normatius, reproduiré ací les entrades del *DGLC*:

barat *m.* Canvi, barata. || Engany, frau.

barat -a *adj.* A baix preu.

barata *f.* Canvi, permuta. *Qui vendrà blat a barata o per diners...*

baratar *v. tr.* Canviar, donar, (una cosa) per rebre'n una altra.

6. El *DIEC* ha repetit bàsicament la informació del *DGLC*, sense incorporar cap de les precisions i les aportacions que veurem que han fet el *DCVB* i el *DECLC*:

barat¹ *m.* = *DGLC*.

barat² *-a adj.* De baix preu. | *POP.* De baixa qualitat. *Literatura barata.*

barata *f.* Canvi, permuta. *Vendrà blat a barata o per diners.*

baratar = *DGLC*.

2. LA FAMÍLIA DE BARATAR

2.1. La formació d'un valor nou: 'canviar una cosa per una altra'

Coromines diu que el verb *baratar* ('canviar una cosa per una altra') és «un mot panromànic, d'origen pre-romà» (*DECLC*, I, 629a42). Vindria del nom *barat*, que significava inicialment 'frau, acte fraudulent, engany'. Eixe valor es devia aplicar sobretot en els intercanvis comercials, de tal manera que el verb va acabar per significar 'permutar, negociar, amb intercanvi de coses', cosa que es produiria cap als segles XIII o XIV (*DECLC*, I, 629b2-4). Amb el contingut semàntic 'canviar una cosa per una altra', tenim documentat el verb *baratar* des de l'edat mitjana, i deu haver arribat al segle XX en tota la llengua. A Silla, en els 60 el verb era usual en intercanvis (com ara quan barataven pells de conill per mistos). Actualment, en una època en què tot es compra o es ven, ha amainat molt la freqüència d'ús d'eixe verb, i la llengua culta no deu haver treballat massa en la direcció d'atribuir fets socials nous a *baratar*. A causa d'això, deu ser una paraula desconeguda per a molts jòvens. En canvi, la preposició manté una vitalitat remarcable, cosa que fa pensar si no s'haurà independitzat del contingut semàntic de *baratar* (possibilitat que verificarem més avant, §4.1.2).

A partir del verb, la llengua medieval va crear un nom derivat, *barata*: 'acte de baratar, intercanviar una cosa per una altra'. El *DCVB* el documenta des dels *Costums de Tortosa* fins a una novel·la de Narcís Oller:

19. *No deuen... fer neguna barata en que aja ne sia contenguda neguna vsura* (*Cost. Tort.* IV, xvi, 1)
20. *No ho puxen fer sino ab barata de altres qualseuol mercaderies* (doc. a. 1500 (*Boll. Lul.* xi, 10))
21. *Les quatre unces que havia guanyat en la barata del Moreno* (Oller *Esc. pobr.* 48)

Les transcripcions fòniques del diccionari dit fan pensar que, en el segle XX, el nom *barata* no deu viure en tot l'àmbit lingüístic (el *DCVB* cita Tremp, Tortosa, el Maestrat, València, Barcelona i Me-

norca). No tinc consciència d'haver sentit *barata* en la llengua viva, però Reig (1999: 94) en posa un exemple popular (*Hem eixit perdent amb la barata*) i comenta que, «quan algú té moltes ganes de fer o de tindre alguna cosa, li diuen: *En tens més ganes que un gitano de fer una barata*». Si a eixa informació de Reig (que és d'Alcoi) unim les dades del DCVB («Tortosa, el Maestrat, València»), podem suposar que el nom *barata* deu haver perviscut fins al segle xx en el valencià general.⁷ Eixes dades comporten una coincidència que difícilment pot ser una casualitat: l'àmbit del nom *barata* (d'Alcoi a l'Ebre) és precisament el de la preposició que hem d'estudiar, cosa que fa intuir que l'origen de la preposició està en el nom *barata*.

Amb el nom derivat, la llengua degué crear la construcció *a barata de* ('a canvi de'). Eixa construcció no apareix constatada en el DCVB ni exemplificada en el DECLC, però hi ha un ús medieval que la pressuposa: el circumstancial *a barata*. Vegem-ho a poc a poc. El DCVB dóna un exemple en què hi ha eixa construcció medieval (22). Coromines la tracta com a fraseologia del verb *vendre* (23) i en dóna dos exemples (el segon dels quals he reproduït en 24):

22. *Pusquen fer venda d'aquella roba que ells hauran presa a barata* (Consolat, c. 275)
23. *Vendre a barata = vendre intercanviant* (DECLC, 630a10-16)
24. *Aquell drap era muyllat, e lo mercader no y podia guanyar sens que-l vanés a barata* (Lull, *Llibre de Meravelles*, iv, 110)

La construcció plena que hi ha darrere de la forma *a barata* deu ser «*a barata de* + nom restringit o una oració d'infinitiu» (si recorrem al verb *vendre*, *Vendre una cosa a barata d'una altra*). De fet, és ben sabut que els noms derivats de verbs (*canvi*, *escrit*) tenen la capacitat d'expressar en un modificador qualificatiu el constituent que seria el subjecte o l'objecte directe si usàvem el verb (*{canvi del temari / canviar el temari}*, *{escrit de Josep / Josep ha escrit}*). A més, l'expressió d'eixe constituent és pràcticament necessària quan el nom derivat

7. Al costat de *barata*, el DCVB dóna un exemple menorquí de *baratament* en la llengua escrita, però no hi ha cap pronúncia. Si hi afegim que Francesc de B. Moll era menorquí, podem sospitar que eixa derivació deu haver tingut una vida ben efímera.

no representa un resultat material. Així, podem dir *M'ha arribat un escrit anònim* perquè el nom *escrit* vol dir 'resultat d'escriure' i eixe resultat té existència material. En canvi, quan un nom significa 'procés de V' exigix expressar (o sobreentendre) algun constituent. Com ara, si algú diu *Hui aniré a una correguda* és necessari que el receptor sàpia quina classe d'entitat corre (o a quin lloc anirà l'emissor, cosa que també comporta saber què corre o qui corre). I bé, com que el nom *barata* és del grup immaterial (tal com explicita el *DCVB*: «acte de baratar»), resulta que hem d'explicitar (o com a mínim sobreentendre) què canviem o amb què canviem una cosa. Tota eixa explicació justifica aquesta afirmació: quan un medieval sentia que *Algú volia vendre una cosa a barata*, entenia que l'emissor volia vendre una cosa *a barata d'una altra*, canviant-la per una altra.

Pel que fa a la causa per què els nostres predecessors medievals no expressaven el terme o consegüent de la construcció *a barata de*, no pareix difícil d'explicar: el fet que encara no sabien amb què baratarien l'objecte de què volien desfer-se, com es veu en l'exemple de Lull (24). Realment, si volem canviar una cosa per una altra però encara no sabem amb què ho canviarem, no ho podem dir, cosa que justifica la forma el·líptica: «subjecte + verb + circumstancial *a barata*». ⁸ La veritat és que la construcció *a barata de* no té una existència purament teòrica (com a resultat d'una argumentació). En concret, he vist quatre dades empíriques que corroboren el camí teòric. Reig (1999: 94) arreplega i exemplifica la nostra construcció, actuació que, en el seu llibre, implica que és viva (com m'ha confirmat personalment):

25. *Li he donat dos melons i una marraixeta d'oli a barata de netejar-me el jardí*

Per una altra banda, hem vist més amunt que el diccionari de Vicent Pascual conté la construcció *a barata de*. En tercer lloc, el *DCVB* dona (dins l'entrada de *barata*) la forma *en barata de*, que localitza a Menorca (sense cap exemple). Finalment, el mateix diccionari conté la

8. Miquel Boronat m'ha informat que el *Diccionari temàtic de modismes* (de Susana RODRÍGUEZ-VIDA, Ed. 62, 1997) conté *a barata*, definit com a «pagar bescanviant».

construcció *a barato de*, la definix com a «a canvi de» i la localitza a Valls i Mallorca:

26. *He donat uns pantalons a barato de figues* (Valls)

27. *Sa pescada era tota p'es sabateró, barato de gordarli sa caña* (Ignor. 13)

Més avant (§3.4), dedicarem alguna reflexió a l'origen de la forma *barato*, en compte de la forma inicial de tota la llengua (*barata*), que ha mantingut el valencià i, probablement, també la Catalunya oriental (recordem l'exemple de Narcís Oller).

Podríem resumir així aquest apartat: el verb actual *baratar* ('intercanviar una cosa per una altra') prové de l'edat mitjana, època en què vàrem crear el nom derivat *barata*. Amb eixe nom, formàrem la construcció *a barata de*, que apareixia sovint amb el terme o consegüent en el·lipsi. Ara bé, hi ha un buit documental, per tal com el primer exemple que tenim per ara de la construcció plena és del segle XIX (27, amb la forma *barato de*).

2.2. La desaparició del valor original

Els paràgrafs precedents mostren com la llengua ha anat creant una família derivativa a l'entorn del verb *baratar*. Tota eixa evolució és una separació del punt de partida, que és el nom *barat*. Ja hem comentat que eixe nom significava inicialment 'frau, acte fraudulent, engany', contingut semàntic que es degué matisar a partir d'aplicar el nom a intercanvis comercials ('intercanvi fraudulent'). El *DCVB* (que definix *barat* com a «tracte fraudulent»)⁹ només el documenta en els segles

9. La definició del *DCVB* («tracte fraudulent») precisa la del *DGLC* («engany, frau»), ja que incorpora el matis que el frau es dóna en un intercanvi o «tracte». La definició de Fabra només és adequada per al francès antic (*DECLC*, I, 629b60 i ss.), cosa que no és fàcil que fóra coneguda en el primer terç del segle XX (la font en què es basa Coromines és posterior). No sé si seria possible que hi haguera alguna influència d'algun diccionari francès. Pel que fa a la proposta del *DCVB*, cal dir que ha sigut molt reproduïda. Com ara, apareix en el *Diccionari del català antic*, de Mercè COSTA i Mari-bel TARRÉS (Barcelona, Ed. 62, 1998) o en *El Llibre de Cort de Justícia de València*

medievals, i el qualifica com a «antic».¹⁰ En efecte, mentre el contingut semàntic de *baratar* s'assentava i creava derivats, el nom original (*barat*) s'ajupia i desapareixia, destí que també arrossegava aquells derivats que venien directament del contingut semàntic del nom: *barater* ('qui fa tractes fraudulents, persona enganyosa' segons el *DECLC*, I, 630a28-42) i *barateria* ('tracte fraudulent' en la mateixa font).¹¹

Davant d'eixa evolució, u se sorprèn: si resulta que la llengua crea el verb *baratar* a partir del nom *barat*, com és que el verb arrela i crea derivats (el nom *barata* i la construcció *a barata (de)*), mentre que el nom original i els seus derivats directes (*barater* i *barateria*) s'encaminen cap a la mort? Per a entendre un procés que a primera vista és paradoxal, hem de tindre en compte dues dades relacionades. La primera és el fet de crear un nom a partir del verb, *barata*. Realment, si el verb *baratar* prové d'un nom (*barat*), podríem pensar que no tenia sentit eixa derivació. Ara bé, una tal argumentació seria ben superficial, car no consideraria que els dos noms, *barat* i *barata*, no eren sinònims: el valor ètic negatiu de *barat* ('intercanvi fraudulent') no apareixia en *barata* ('acte de baratar o intercanviar una cosa per una altra'). De fet, eixa diferència semàntica és el factor que ens permetrà trobar el desllorigador per a explicar la mort de *barat* i els seus derivats directes (*barater* i *barateria*), com comprovarem en els paràgrafs següents.

La distinció que hi ha entre els noms *barata* i *barat* és semblant a la que trobem entre *olor* ('sensació olfactiva') i *pudor* ('mala sensació olfactiva, mala olor'): dos noms que indiquen la mateixa entitat, l'u en condicions favorables per a la persona i, l'altre, en condicions desfavorables. Eixes dualitats es tornen inestables i tendixen a desaparèixer

(1279-1321). *Estudi lingüístic*, de Maria Àngels DIÉGUEZ SEGUÍ (Barcelona, 2001). En canvi, el *DIEC* ha actuat com en moltes altres entrades: sense incorporar les precisions o rectificacions que el *DCVB* feia al *DGLC*. Ben mirat, convindria saber si, en l'elaboració del *DIEC* (i d'uns altres diccionaris), hom ha tingut en compte les definicions del *DCVB*.

10. Boronat m'ha comentat que, en l'obra de Diéguez citada en la nota anterior, *barates* apareix com a «abreviatura de "barats"». Ara bé, eixa suposició no és necessària (ni adequada), ja que el valor de la paraula és «tracte fraudulent».

11. Potser el nom *barateria* emfatitzaria el valor de *barat*, és a dir, significaria 'canvi ben fraudulent'.

si algun dels membres explicita el valor amb l'adjectiu *bon* (el positiu) o *mal* (el negatiu). Vegem-ho amb un exemple real. En un estadi lingüístic pràcticament desaparegut, en molts parlars occidentals devia existir la parella *ora* ('condicions atmosfèriques favorables': *Bon dia i bona ora!*) i *oratge* ('condicions atmosfèriques desfavorables': *Fa un oratge per a no eixir de casa!*). Però hi ha un moment en què parlants del valencià del nord i de les Terres de l'Ebre poden dir *bona ora* (cf. el salut anterior), construcció que també comporta la contrària, *mala ora*. En arribar ací, la paraula *oratge* esdevé inútil i, per tant, tendirà a perdre's, tal com ha passat.¹² Correlativament, quan en el valencià central i meridional apareixen valencians que comencen a parlar de *mal oratge*, resulta que ja pot existir un *bon oratge*, cosa que torna redundants els noms *ora* i *oratge*. En eixa situació, la paraula *ora* ha desaparegut des de la Plana Baixa cap al sud.

Si amb el mecanisme evolutiu anterior tornem a la parella *barat* ('intercanvi fraudulent i, per tant, mal intercanvi') i *barata* ('intercanvi') i mirem l'exemplificació dels diccionaris, trobarem que una citació del *DCVB* conté l'adjectiu *mal* (*mal barat*, 28), construcció que també apareix en el *DECLC* (29) i que Coromines definix com a 'mal negoci':

28. *Tant que haurà a fer mal barat per complaure a la muller* (Sant Vicent Ferrer, *DCVB*)
29. *E per no perdre aquest salari ans se dexaran tots tallar a peces que consentir en ningun mal barat* (*Tirant lo Blanch*, *DECLC*, I, 629b34)

A la vista que en el segle xv hi havien valencians que deien *mal barat*, hem de deduir que el nom d'eixa construcció (*barat*) ja no tenia el valor inicial ('intercanvi fraudulent'), sinó el més genèric 'intercanvi comercial' i, per tant, en el valencià del segle xv el nom *barat* havia confluït amb *barata*. En eixa situació, sobrava un terme.

El procés es degué produir en el conjunt de la llengua i, a partir de les dades empíriques, podem intentar reconstruir els viaranys de l'evolució.

12. La secció dels informatius de Canal 9 titulada *L'oratge* i l'ús habitual d'eixe nom entre els presentadors podria frenar el retrocés en el valencià septentrional.

lució. Com en el cas de la parella *ora* i *oratge*, la solució no ha sigut sempre la mateixa: en uns llocs, ha prevalgut la forma *barata*, mentre que en uns altres ha predominat la forma *barat*. El *DCVB* assigna la forma femenina a Tremp, Tortosa, el Maestrat, València, Barcelona i Menorca, àrea a què hem d'afegir la Garrotxa (recordem l'exemple d'Oller, 21). El mateix diccionari posa dos exemples de la forma masculina, l'u d'un document de Sóller de 1632 i, l'altre, apareix en una dita del Pont de Suert (31).

30. *No permeten dit tabernacle sia extret de la present iglesia... ni per via de barat ni de presta* (doc. a. 1632, Hist. Sóller, II, 734)
 31. *Fer lo barat de la taupa* ('fer un intercanvi en què u ho perd tot')

En mallorquí, la forma *barat* deu haver arribat als nostres dies, ja que Miquel Adrover l'ha escrita espontàniament parlant en la llista Migjorn (5-06-2004) sobre el verb *baratar*:

32. *A propòsit, per indicar que qui barata (o fa barats) hi sol perdre, hi ha la dita «Qui barata, el cap es grata»*

El fet d'usar el nom *barat* pareix que vaja lligat a dir la construcció *a barata de* amb el nom en masculí, però acabat en *o* (*a barato de*). Així, el *DCVB* localitza eixa mateixa construcció a Mallorca (exemple de 27).

En el català occidental, hi han indicis que fan pensar que la forma *barat* podria tindre una àrea extensa. Coromines posa un exemple de *barat* com a «permuta» en un romanç d'Agramunt o Bellpuig:¹³

33. *Porto una poca de farina i un poc de trigo payat. // ¿Voleulo donar a vendre o fer-ne algun barat?*

Si seguim assignant a la perduració de *barat* els parlants que diuen *a barato de*, hem d'incloure Bell-lloc:

13. L'etimòleg informa també que el Diccionari d'Aguiló en posa dos exemples «que semblen medievals» (*DECLC*, I, 629b39), cosa que dona suport a l'afirmació que *barata* i *barat* ja havien confluït en el segle xv.

34. *Doneees...: sal, taronges, mandarines, plats de pisa, escombres [...] a barato de draps i ferro veeell...* (Bell-lloc, anys 1940-1950, venedor ambulat; informació de Solà reproduïda en la fitxa de Boronat)

Finalment, el *DCVB* localitza eixa construcció en el parlar de Valls (exemple de 26).

Si ara recapitem, podríem dir que l'evolució que estudiem comença quan la llengua només tenia el nom *barat* ('intercanvi fraudulent'). El valor ètic negatiu va desaparèixer quan vàrem crear el verb derivat *baratar* ('intercanviar'). Eixa variació semàntica va provocar que formàrem un altre nom (*barata*), que només es diferenciava de l'inicial perquè no tenia la càrrega ètica negativa ('intercanvi'). Posteriorment, la llengua va explicitar el valor ètic de *barat* amb l'adjectiu *mal* (*mal barat*). Una tal variació feia confluïr els noms *barata* i *barat* i, per tant, la llengua perdia l'estabilitat. Les dades del *DCVB* i del *DECLC* fan pensar que la forma neutra des del principi (*barata*) deu haver predominat en la major part del domini lingüístic, mentre que *barat* només s'hauria mantingut en dues regions: Mallorca i una clapa que aniria del Pont de Suert a Valls,¹⁴ per bé que no seria uniforme (recordem que el *DCVB* localitza la forma *barata* a Tremp).

2.3. La definició de barat i barata en els diccionaris

Abans de seguir indagant en l'evolució, podríem aplicar als diccionaris normatius les reflexions que hem desplegat en aquesta secció. Una bona normativa lingüística no busca mai l'objectiu d'acumular formes. La finalitat és una altra: augmentar els valors comunicatius de la llengua (i, en el cas que siga possible, convé recórrer a una sola forma per a cada valor). Si ara apliquem eixos principis als noms *barat* i *barata*, haurem de concloure que és poc adequat donar-los dalt o baix com a sinònims, que és la proposta del *DGLC* i el *DIEC* (**barat m.** Canvi, barata. || Engany, frau; **barata f.** Canvi, permuta.). En el cas de

14. Com és sabut, la regió de Reus i Tarragona té moltes coincidències lingüístiques amb el parlar de la regió de Lleida.

decidir incloure el nom *barat* en un diccionari general, l'actuació ideal és retrocedir fins a l'època en què cada forma expressava un contingut semàntic privatiu (segles XIII i XIV): *barat* és «tracte o intercanvi fraudulent» i, *barata*, significa «intercanvi». Contràriament, la llengua actual no guanya res usant el nom *barat* com a sinònim de *barata*, més que més si resulta que l'ús d'eixos noms és pràcticament inexistent en la llengua culta actual. Realment, quan un valor s'usa ben poc en la llengua (tant en la culta com en la popular), la pluralitat de formes (ara, *barata* i *barat*) té com a efecte bàsic dificultar la recuperació d'eixe valor.

Girant els ulls cap a una altra part, hem de recordar que definir *barat* com a «engany, frau» (*DGLC*, *DIEC*) deu ser un error doble, ja que ens supedita al francès i, alhora, deforma la nostra història lingüística. Per una altra banda, no estaria de sobres practicar el camí del *DCVB*: qualificar el nom *barat* com a «antic». Eixa indicació expressa que la paraula és patrimonial i, per tant, la pot usar qualsevol parlant actual. Ara bé, qui ho faça ha de saber que innova en la llengua dels nostres dies i, com a conseqüència, ha d'estar segur de la seua actuació. Finalment, hem de mantindre l'encert del *DCVB* quan definix *barata* com a «acte». D'acord amb eixes observacions, els diccionaris generals podrien definir tal com seguix els noms *barat* i *barata*:

35. **barat** *m.* Antigament, tracte o intercanvi fraudulent. *Plena estarets de barats e falsetats* (Ramon Llull). Va desaparèixer com a conseqüència d'explicitar el seu valor ètic negatiu. *E per no perdre aquest salari ans se dexaran tots tallar a peces que consentir en ningun mal barat* (Joanot Martorell).
36. **barata** *f.* Acte de baratar, intercanviar una cosa per una altra, permuta. *Hem eixit perdent amb la barata*. Quan algú té moltes ganes de fer o de tindre alguna cosa, li diuen: *En tens més ganes que un gitano de fer una barata*.

Pel que fa a les paraules *barater* i *barateria*, els parlants actuals les interpretem com a derivades de l'adjectiu *barat* (sobretot el nom *barateria*), que estudiarem tot seguit. Això fa recomanable eliminar les entrades *barater* i *barateria* del *DIEC* (i no incloure-les en el futur diccionari de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua).

3. L'ADJECTIU BARAT

3.1. La creació de l'adjectiu barat: emmarcament

Per la forma, hi ha una altra paraula en la família de *baratar*: l'adjectiu *barat*, que actualment significa 'que, en una compra, té un preu inferior al previsible'. Coromines informa que es pronuncia majoritàriament *barato*, ja que és un castellanisme generalitzat en el segle XVI (*DECLC*, I, 629b46 i ss.). En la pronúncia, l'excepció serien parts del valencià i algun punt del català occidental, que haurien adaptat la forma del castellà a la nostra estructura sil·làbica més normal¹⁵ (*barat*).¹⁶ Davant d'eixe panorama, ens hem de fer dues preguntes: com es va formar l'adjectiu *barato* en castellà i per quines raons es va escampar entre nosaltres.

Pel que fa a la formació de la paraula castellana *barato*, el punt de partida deu estar en el fet que la nostra evolució semàntica (*baratar* significava 'intercanviar', i no 'intercanviar enganyant') no es va produir en la llengua veïna. En concret, el castellà hauria mantingut el valor original del verb *baratar* ('intercanviar enganyant'), mentre que nosaltres havíem perdut el factor ètic negatiu a l'edat mitjana. O com a mínim això fa pensar l'afirmació de Coromines que, en el segle XIII, *baratar* no volia dir en castellà 'canviar', sinó «hacer buen o mal negocio» (629a55). Quan hi ha un «buen negocio» per al venedor, és perquè ha venut a més valor o preu del que toca; i, quan el negoci és per al comprador, és perquè ha comprat a un preu inferior al que corresponia. De les dues possibilitats, el castellà hauria aplicat la del comprador ('comprar a un preu inferior al que correspon'), potser perquè

15. Corroboren la informació de Coromines unes observacions que m'ha passat Miquel Boronat: mentre que Carles Ros (*Diccionario valenciano-castellano*, València, 1764) i Lluís Fullana Mira (*Gramàtica elemental de la llengua valenciana*, València, 1915, «Abvèrbs calificatius») donen *barat*, Bofarull i Blanch escriuen *barato* (*Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, 1867, «Adverbios de modo simples»).

16. El *DCVB* també parla de l'origen castellà de *barat* («la forma que predomina és *barato*, presa del castellà», *barat*). En canvi, l'entrada *barato* fa una afirmació poc homogènia amb l'anterior: «a moltes regions es conserva la forma *barat*, que és preferible a *barato*». En efecte, si la paraula prové del castellà resultarà que la forma *barat* no és una «conservació», sinó una innovació treta de la forma que inicialment seria general de la llengua (*barato*).

ja disposava de l'adjectiu *caro* per al preu superior. D'acord amb això, l'evolució semàntica del castellà consistiria inicialment en una precisió: el nom *barato*, en compte de significar 'intercanvi fraudulent', passaria a 'intercanvi fraudulent perquè el valor aplicat a un objecte és inferior al que li correspon'. Ara bé, el procés que va portar des del nom original (*barato* = 'intercanvi fraudulent') fins a l'adjectiu (*barato* = 'que, en una compra, té un preu inferior al previsible') no degué ser gens simple. Sobre eixa qüestió del castellà, convindria fer una investigació, i jo em limitaré a estudiar les dades empíriques nostres que contenen els diccionaris citats al principi de l'article (§1.2).

3.2. *Els noms mercat i barato en el segle xv*

De quina manera actuàvem quan no havíem importat la paraula castellana *barato*? Parlant de l'adjectiu «*barat* 'a baix preu'», Coromines informa que «en català antic sembla ser corrent la locució *fer bon mercat* (cf. fr. *bon marché*)» (*DECLC*, I, 629b53), i posa els dos exemples següents:

37. *Ad aqueles femnes o dones nobles e altres, qui fan draps per vestir els o lurs companyes, e es de molt gran profit e molt de melor mer[cat] que si.ls compraven* (document de Perpinyà, 1306)
38. *Yo los vos prestaré sobre la lana...mas, quan vindrà al temps, vos ne fareu millor mercat a mi, que la'm dareu hun sou o dos menys que valrà* (Sant Vicent Ferrer, *Sermons* I, 269.6)

L'apellació anterior no aclaria la qüestió, ja que la construcció *bon mercat* és nominal i, per tant, és ben difícil que el seu contingut semàntic siga coincident amb el d'un adjectiu (l'actual *barat*), per molt que eixe constituent nominal el fem objecte directe del verb *fer* («fer bon mercat»), constituent, per una altra banda, que no apareix en el primer exemple. L'operació que hem de fer és explicar quin contingut semàntic concret té el nom *mercat* en els exemples de 37 i 38 i mirar de quina manera la llengua hauria creat eixe valor a partir del contingut semàntic bàsic del nom. Per a deduir què significa la paraula *mercat* en els exemples anteriors, recordarem que, en els mercats,

baratem i comprem coses. Ara bé, no podem baratar dues coses ni comprar-ne una sense primer *valorar* cada cosa i posar-los un valor o *preu*. Eixa reflexió fa pensar que un contingut semàntic secundari del nom *mercat* seria, a l'Edat Mitjana, el que té actualment el nom *preu*: en 37, si u es fa un vestit, li eixirà a un «preu millor o més bo»; en 38, l'emissor vol que «li facen un preu més bo» per a la llana.

En haver explicat com funcionàvem abans d'introduir la paraula castellana *barato*, ens hem de preguntar per quina raó hi hagué eixa interferència. Si ho miràvem des del punt de vista actual, podríem pensar en dues causes: l'estalvi de paraules i el paral·lelisme. Així, en compte de dir *tela a bon mercat* (quatre paraules), hauríem passat a *tela barata* (dues paraules), més que més si resulta que la idea antònima l'expresssem amb un adjectiu (*tela cara*). Ara bé, eixa argumentació ignora que la paraula *barato* no era (ni en castellà ni ací) un adjectiu, sinó un nom, com comprovarem empíricament a continuació. Per a comprendre, doncs, com es va produir la interferència, haurem d' aclarir quin contingut semàntic tenia el nom *barato*. Podem arribar a eixe objectiu amb l'argumentació següent: el valor que tenia *barato* havia de ser el que corresponia a la construcció nominal que substituïa. Si eliminem el component comparatiu que hi ha en *millor mercat* (= *un mercat més bo*, 37 i 38), obtindrem *un bon mercat* o *un mercat bo*, construcció que, com sabem, significava 'un preu bo'. Podem corroborar eixa deducció teòrica mirant l'equivalència que dona Onofre Pou, en la qual el nom *mercat* no té actualitzadors perquè és un circumstancial de manera (cf. *Vindre {de costat / a genollons}*):¹⁷

39. *Comprar barato o a bon mercat* (any 1575; citat en *DECLC*, I, 631a21-24)

I bé, si *un bon mercat* significava 'un bon preu', haurem de concloure que *barato* tenia eixe mateix contingut semàntic. No cal dir que el valor dit ja està prop de l'actual, atès que *un bon preu* sempre és,

17. En l'entrada corresponent a *carestia*, el *DCVB* dóna un bon exemple de la construcció *a bon mercat*:

- (i) *Tot engan se fa per so car volen comprar a bon mercat e volen vendre a carestia* (Llull Cont. 116)

per al comprador, *un preu inferior al previsible*. Recapitem: el valor inicial de la paraula castellana *barato* (que era un nom, no un adjectiu) era ‘un bon preu per al comprador’ i, en conseqüència, l’exemple de Pou significava ‘comprar (una cosa) a un bon preu per al comprador’.

En haver deduït què significava el nom *barato*, també podem explicar quins avantatges varen afavorir la interferència. Hi han dos factors complementaris. D’una banda, eixe préstec permetia suprimir un valor secundari de la paraula *mercat* (‘preu’) i atribuir-lo com a valor bàsic a una paraula nova. En segon lloc, un tal canvi permetia comunicar amb una sola paraula, *barato*, una noció que abans havíem d’expressar amb dues paraules (*bon mercat*) o tres (en l’exemple de 39, *a bon mercat*).

Finalment, si des del resultat a què hem arribat mirem la proposta del DCVB sobre el mot *barato* («m. 1. Preu baix») haurem de convingre que Moll va tindre molts encerts: en primer lloc, qualifica *barato* com a nom; tot seguit, dóna una definició que correspon a un nom (i no a un adjectiu: «preu baix»); en tercer lloc, la proposta és molt adequada, ja que usa el nom precís: *preu*.

3.3. *Des del nom barato fins a l’adjectiu barat*

Quan en una paraula es produïxen canvis semàntics, les variacions solen ser relativament fàcils d’explicar, com hem vist en el cas del valor secundari de *mercat* (‘preu’). En canvi, aquelles evolucions en què una paraula canvia de categoria sintàctica habitualment causen més dificultats a l’investigador. En el cas d’ara, hauríem d’aclarir dues incògnites: en primer lloc, hem de buscar quin degué ser el factor que va promoure el canvi de categoria (de nom a adjectiu); i, tot seguit, hem d’exposar de quina manera la variació sintàctica va repercutir en el contingut semàntic. És probable que el procés d’ací i el del castellà hagen sigut paral·lels, però em limitaré a estudiar les dades empíriques de què dispose, que són nostres.

El motor de la variació sintàctica ja està present en l’ús de Pou que hem vist en 39. Trobarem la causa que busquem comparant eixe exemple amb els dos següents:

40. *Lo oli anirà a molt bon barato* (DCVB, *barato*, Agustí Secr. 5, any 1617) = *L'oli anirà a un preu realment ben baix*
41. *Los fruyts son de un barato excessiu* (DCVB, *barato*, Lacavalleria Gazoph., any 1641) = *Los fruits són d'un preu massa baix*¹⁸

Com que *barato* era un nom, havia d'actuar com els noms: usant una preposició per a subordinar-se. Eixe funcionament és el que apareix en els dos exemples anteriors (40: *a*; 41: *de*). En canvi, en l'equivalència de Pou (39) falta la preposició *a*, que trobem en el segon constituent coordinat (*a bon mercat*). Es veu que l'absència de la preposició era una actuació freqüent:

42. *Hauem procurat sia lo més barato que se ha pogut* (DCVB, doc. a. 1611, Boll. Lul. VIII, 268) = *Havem procurat que siga al preu més baix possible*
43. *Los viurers van mes barato* (DCVB, *barato*, Lacavalleria Gazoph, any 1641) = *Los queviures van a un preu més baix*
44. *Barato se han arrendat los delmes* (DECLC, I, 631a21-24; O. Pou, 1575) = *A un preu baix s'han arrendat los delmes!*

L'exemple de Pou fa pensar que eixa manera d'usar la paraula *barato* podria vindre des del principi del préstec. En concret, podria anar lligada a la substitució de la construcció *comprar a bon preu* per *comprar barato*. Al costat d'eixa construcció, n'hi ha dues més previsibles. La construcció *comprar a bon mercat* o *barato* focalitza una compra concreta. En canvi, si volem representar totes les compres potencials que es poden produir en un període de temps i en un espai,

18. El camí que hem seguit explica que, darrere de l'exemple de 41 (*d'un barato excessiu* = *d'un preu massa baix*), no hi ha cap relació amb l'oració de (ii), per molt que la forma siga la mateixa:

- (i) *És tan cabut, que al final se n'ix amb la seua*
 (ii) *És d'un cabut, que al final se n'ix amb la seua*

La primera oració (i: *És tan cabut...*) la diu qualsevol parlant normal i corrent, mentre que la segona (**És d'un cabut...*) respon a una moda recent, poc estesa i ben poc recomanable. En la coincidència formal que hi ha entre 41 (*d'un barat*) i (ii: *d'un cabut*), tenim un bon exemple de l'afirmació que, en les llengües, les formes són ben poca cosa per elles mateixes. El factor realment important és, sempre, el valor comunicatiu que hi ha darrere de les formes.

usem els verbs *anar* i *ser*: *La tela va a bon mercat* = *La tela va barato*, o *La tela és a bon mercat* = *La tela és barato*. De fet, eixes construccions són les que apareixen en els exemples de 40 i 41 (amb preposició) i 42 i 43 (sense preposició). Per una altra banda, l'ús de *barato* com a atributiu (amb els verbs *anar* i *ser*) ha perdurat molt, ja que Fortesa diu que a Mallorca s'usava així en la seua època (cap a 1900):

45. *Els calçons són barato* (Fortesca, *Gram. Cat.*, 173; citat en *DECLC*, I, 630a7) = *Els calçons {són/van} a un preu baix*

Ben mirat, si considerem l'ús secular de *barato* com a circumstancial de manera (*comprar barat(o)*) i com a atributiu (*Anar o ser barat(o)*), i si tenim en compte que els atributius s'inclouen habitualment en els circumstancials, i que eixe concepte també s'expressa amb el terme *adverbi*, trobarem comprensible que Bofarull i Fullana no qualifiquen la paraula *barat(o)* com a adjectiu, sinó com a «adverbi» (és a dir, com a paraula que funciona bàsicament en els circumstancials). Eixa actuació arriba al *DCVB*.¹⁹

Tornem al nostre tema. No serà la irregularitat sintàctica de subordinar un nom (*barato*) sense preposició la clau bàsica per a entendre la formació de l'adjectiu? Si la paraula *barato* funcionava com a circumstancial i atributiu sense preposició, hi havien dues eixides finals: o bé regularitzar l'ús (40, 41), o bé canviar el contingut semàntic i fer-lo adjectiu. Per a fer-lo adjectiu, la variació semàntica era escassa: en compte de significar 'preu inferior al previsible' (contingut semàntic nominal), la llengua passava a 'que té un preu inferior al previsible'. És a dir, el valor inicial passava a indicar un component de l'entitat representada en el nucli nominal a què es trobava subordinada la paraula *barato*. Pel que fa a la variació semàntica ('preu baix > que té un preu baix'), és sabut que els diccionaris sovint caracteritzen adjectius recurrent a oracions de relatiu. Naturalment, si hi ha concordança és senyal que, per a eixe parlant, ja s'ha produït el canvi de nom

19. Bofarull i Blanch diuen que *barato* seria un «adverbio de modo simple»; Fullana afirma que *barat* seria un «abverb calificatiu»; finalment, el *DCVB* qualifica *barato* com a «adv.», i *barat* com a «adv. o adj.».

a adjectiu. L'únic exemple que he vist en el *DCVB* i el *DECLC* és el següent:

46. *Els venien tan barats, que per cinch sous donauen un francès... als qui comprarlos uolien* (*DCVB*, Boades Feyts 364; segle XVII)

En la llengua real, una evolució no es produïx mai en un moment i, per tant, hem de suposar que, durant segles, hi haurien parlants per als quals *barat(o)* seria un nom, i parlants que usarien *barat(o)* com a adjectiu. Per una altra banda, l'opció de la regularització del nom (*barato* > *a barato*, 'a preu baix') es podria haver produït en el Pallars, ja que Coromines informa que allí hi ha «la variant *abarato*» (p. 630a9).

3.4. Una forma bivalent: *barato*

Hem vist que, en tres parts del nostre domini lingüístic (Mallorca, Valls i Bell-lloc), la construcció *a barata de* té la forma *a barato de*, cosa que planteja el problema de saber de quina manera els parlants han elaborat eixa forma. Potser hi podríem arribar embaulant un conjunt de processos. El primer ja l'hem vist: quan el nom antic *barat* conflueix amb *barata*, qualsevol de les dues formes podia desaparèixer. En els parlars que feren predominar *barata*, la finalitat d'eliminar la forma *barat* seria la següent: separar formalment dos noms (el preexistent *barata* i el nou *barato*) que tenien un contingut semàntic prou diferent ('acte d'intercanviar una cosa per una altra' i 'en una compra, preu inferior al que correspon'). D'eixa manera, la llengua arribava a una situació estable (*baratar* i *barata* –'intercanviar' i 'intercanvi'– per una banda i, *barato*, per l'altra –'preu baix'–).

Com que el factor anterior existia en tot el domini lingüístic, hem de pensar que hi ha una altra causa, sense relació amb l'anterior, la qual explicaria l'evolució que s'ha produït en una part de la llengua (Mallorca i una regió al voltant de Lleida). Eixe altre factor podria ser el fet que els noms que deriven d'un verb i no tenen sufix derivatiu solen ser masculins d'una manera molt predominant (*embolic*, *avanç*, *oblit*, *retard...*; *destrossa*). D'acord amb eixa característica de les paraules derivades, els parlants triarien *barat* i eliminarien *barata*. En

les dades empíriques del principi, hem vist que *barat* com a ‘intercanvi’ ha arribat al segle xx en el cas de Mallorca (*qui barata o fa barats*, exemple 32, en §2.2). En les dues regions que considerem, la forma tradicional *barat* coexistiria inicialment amb la forma del préstec castellà, *barato*, la qual, però, va incorporar el valor de *barat*. En efecte, el valor de *barato* en la construcció *a barato de* no és ‘preu baix’, sinó ‘intercanvi’, i eixa construcció també és mallorquina (*Sa pescada era tota p’es sabateró, barato de gordarli sa caña*, exemple de 27, en §2.1). No cal dir que eixa evolució és de signe contrari a la de la resta de la llengua: mentre que ací cada forma tenia un valor (*barata* = ‘intercanvi’, *barat(o)* = ‘(de) preu baix’), a Mallorca i Lleida una mateixa forma (*barato*) tenia dos valors radicalment diferents (‘intercanvi’ i ‘(de) preu baix’).

Per a explicar eixa evolució a primera vista sorprenent, podem tindre en compte que, per a indicar paraules diferents, no disposem de dualitats formals com la de *barat* i *barato* (això és, paraules acabades en consonant contra paraules que afegixen la vocal *o* a la terminació consonàntica, «-ø / -o»), com ara la parella (purament inventada pel que fa al segon terme) *plat* i *plato*, on la paraula inexistent *plato* representaria una paraula diferent de *plat*. La inexistència dita («-ø / -o») dificultaria el manteniment de la parella *barat* (‘intercanvi’) i *barato* (‘(de) preu baix’) i, per tant, els parlants acabarien percebent una sola forma amb dos continguts semàntics diferents. En eixa situació, només ens queda per explicar per quina raó *barato* pareix que ha predominat sobre *barat*, com fa pensar la construcció *a barato de*. Podríem mirar si eixe predomini és la conseqüència de la manera de comerciar: en el segle xvi (o en qualsevol època posterior), en els mercats devia predominar molt la compra de béns (acte lligat a *barato*) sobre l’intercanvi (operació lligada a *barat*). Per tant, la forma que es diria molt més sovint (*barato*) és la que prevaldria.

3.5. Definició de l’adjectiu *barat*

Abans de començar a estudiar la formació de la preposició *barata*, convé que ens parem a fer dues operacions: veure de quina ma-

nera els diccionaris haurien de definir l'adjectiu *barat* (§3.5) i comentar els valors secundaris d'eixe adjectiu i de les paraules derivades (§3.6). Ens acostarem al contingut semàntic de l'adjectiu *barat* plantejant un problema. Mirant d'entendre de quina manera s'havia creat eixe adjectiu, els apartats precedents han usat sovint el valor 'en una compra, que té un preu inferior al previsible'. Ara bé, eixa proposta no només és diferent de la que donen els diccionaris, sinó que també és incompatible. Començarem per reproduir quatre propostes:

47. **barat -a** *adj.* A baix preu (DGLC)
48. **barat** *adv. o adj.* A baix preu (DCVB)
49. **barato** *adv.* A preu baix (DCVB)
50. **barat -a** *adj.* De baix preu. | POP. De baixa qualitat. *Literatura barata* (DIEC)

Per a veure la incompatibilitat, hem de fixar-nos que, en la proposta usada, hi ha dos preus, el previsible i el real (és a dir, el valor que hauria de tindre un producte, i el que té realment). En canvi, la definició «de preu baix» (50) no implica necessàriament eixa dualitat. Així, les sardines solen tindre un preu estable, i el qualifiquem com a *barat*, enfront del preu del lluç, que sempre té un preu car. Eixa observació obliga a preguntar-nos a quina definició de les dues hem de recórrer. També hauríem d'aclarir tres incògnites més: d'una banda, mirar si la segona definició del DIEC (50) és pertinent; en el cas que les propostes de 47-50 siguin necessàries, també hem d'argumentar quina preposició hem d'usar, *a* (47-49) o *de* (50); finalment, hem de decidir en quina posició hem de posar l'adjectiu *baix*, davant del nucli nominal (47, 48, 50) o després (49).

La definició «en una compra, de preu inferior al previsible» i la que fan els diccionaris són, certament, diferents, però les dues són necessàries. Així, una camisa de teixit sintètic *és barata* (i, per tant, només hi ha un preu). En canvi, una camisa de lli a què li han rebaixat el preu *estarà barata* (o *la trobarem barata*); en eixe cas, hi ha el preu regular i el preu accidental —que és inferior al regular—. En definitiva, disposem de dues classes de barators d'acord amb una oposició ben simple: aquelles coses que en un moment determinat te-

nen un preu inferior a l'habitual, contra aquelles altres que tenen el preu baix com a regla.

Les observacions anteriors comporten que hem d'incorporar la nostra proposta a la dels diccionaris. En arribar ací, ens hem de preguntar quin lloc ha d'ocupar, el primer o el segon. Si el valor original de la paraula és 'en una compra, que té un preu inferior al previsible' (tal com hem vist en §3.3), haurem de creure que eixe és el contingut semàntic bàsic, a partir del qual hauríem creat el secundari ('de preu habitualment baix'). És a dir, la causa de la distribució es troba en la cronologia: com que l'adjectiu *barat* ve de 'mal intercanvi comercial', el valor inicial de l'adjectiu és 'venut a un preu inferior del que té regularment'.

El tema de les preposicions (*a* en el *DGLC* i el *DCVB*, i *de* en el *DIEC*) està relacionat amb els dos continguts semàntics. La preposició *a* és la que va unida a la major part dels usos del valor bàsic: *comprar una cosa {barata / a un preu més baix del que té regularment}*. Eixa preposició també apareix amb verbs que permeten atributius (excepte *ser*, que exclou les variacions de preu):

51. *El peix {l'he trobat / va / està} {a bon preu / a un preu baix / barat}*

La preposició *de* va unida a la restricció (*taula de fusta, casa del cantó, raïm del Vinalopó*), en la qual deu predominar el valor secundari (*coses barates = coses de preu baix*, 'coses que habitualment tenen un preu que considerem baix'):

52. *Sempre compra els menjars {barats / de preu baix}*

El *DGLC* i el *DCVB* degueren recórrer a la preposició *a* perquè eixa és la que està lligada als usos que probablement són més freqüents (*comprar a un preu, trobar a un preu*). En canvi, el *DIEC* posa la preposició que deu estar més unida a l'ús secundari. Podem dir, doncs, que les dues preposicions són adequades si satisfem les dues condicions següents: donar dues accepcions, i usar la preposició *a* en la bàsica.

Ens queden per comentar dos detalls. La segona definició del *DIEC* (50: De baixa qualitat), és pertinent? Aclarem fàcilment la

qüestió si considerem que les coses que tenen habitualment un preu baix és per dues raons: perquè abunden (com ara les sardines) o perquè són de mala qualitat. Eixa reflexió comporta que la definició «de mala qualitat» deriva de la segona i, per tant, no tindrà el número «3», sinó que serà una accepció que formarà part de la segona definició. Pel que fa a la posició dels adjectius qualificatius, és sabut que, excepte en un grup reduït, la posició bàsica és posterior al nucli nominal en l'estadi lingüístic en què ens trobem. Sobre això, és significativa l'actuació del *DCVB*. Moll mirava regularment com havia actuat el *DGLC*, i seguia les seues propostes si les trobava adequades. En el cas d'ara, eixe comportament deu explicar que la definició de *barat* siga idèntica a la de Fabra (47 i 48: *a baix preu*). Ara bé, el *DCVB* va dedicar una altra entrada per a *barato* (que ja hem vist que tracta com a nom i com a adjectiu) i, a l'hora de definir l'adjectiu, Moll devia tindre encara en la ment la idea que havia usat per a definir l'adjectiu *barat*, per la qual cosa no miraria la definició; i aleshores (és a dir, guiant-se per la idea que tenia en l'enteniment, i no per una definició que els ulls veuen) posa l'adjectiu en el lloc en què el posarien els parlants naturals i espontanis: *Hui els albercocs anaven a un preu baix* (49).

Amb les reflexions anteriors, ja tenim pràcticament justificada aquesta proposta:

53. **barat** -a *adj.* 1. Venut, comprat o adquirit a un preu inferior al previsible o al que li correspon. *Venien les bresquilles tan barates, que en compraven tots. Han arrendat el camp massa barat. L'oli ja no va barat.* 2. Que té habitualment un preu baix. *Les camises més barates les tenim baix. Sempre busca les coses barates, sense adonar-se que a voltes són les cares. Bo i barat, ja s'ha acabat* (dita valenciana). a De mala qualitat. *Afirma que ara hi ha molta literatura barata.*

3.6. *Valors secundaris de barat i derivats*

El *DCVB* assigna tres definicions més a la forma *barato*, dues de les quals corresponen a un nom:

54. Valors secundaris de *barat*

- a. Gratificació que donen els jugadors al qui es cuida d'impedir les trampes; cast. *barato*. *Dos curros que cobravan es barato a ses cases de joch* (DCVB, *barato*, Roq. 20)
- b. Part del guany que se cedeix a un altre (Mall., segons Aguiló Dicc.) (DCVB, *barato*)
- c. Amb poc esforç. *Hauria de posà punts suspensius per sortirne barato* (Maura Aygof. 31) (DCVB, *barat*)

Com que la definició de (54a) va a continuació de «preu baix», hem de deduir que, per a Moll, eixe contingut semàntic prové de «preu baix». I, en efecte, el fet de donar una «gratificació» barata impedir que a u el pelen fent-li trampes en un joc, ausades que és un «preu baix». El segon valor nominal (54b) és una generalització de l'anterior. Finalment, la tercera accepció apareix dins de l'adjectiu (54c). Realment, les coses que tenen un «preu baix» costa *poc d'esforç* adquirir-les. En això, hi ha un procés normal en les evolucions semàntiques: passar d'un valor concret (ara, un preu) a un valor abstracte (ara, un esforç).

Pel que fa als derivats de l'adjectiu *barat*, el DGLC dona *baratura* i *barator*. Com a derivat verbal d'eixe adjectiu, el DCVB atribueix a tot l'àmbit lingüístic dues formes, *embaratir* i *abaratir*: En canvi, el DGLC només arreplega *abaratir*. Deu ser u dels casos (no escassos) en què l'ús dels prefixos derivatius *en-* i *a-* no és clar i, per tant, convé regular eixa qüestió amb criteris explícits. Sense exposar cap fonament, Coromines tria *abaratir*, i afirma que *embaratir* (que és la forma preferent en el diccionari d'Aguiló) «sona més aviat a dialectal». És a dir, en compte d'argumentar l'etimòleg es limita a condemnar.²⁰ Coromines també admet *abaratar*. Si mirem l'entorn immediat del nostre derivat, podem constatar que l'antònim de *barat* (*car*) fa el derivat verbal recurrent al prefix *en* (*encarir*), és a dir, com *embaratir*. Pel que fa a *abaratar*, caldria saber primer que res quin fonament empíric té: és una forma d'alguna part de la llengua? I, si no ho és, en nom de què la proposem? La veritat és que la forma *abaratar* és ben

20. Sobre el valor (lamentable) que té la paraula *dialectal* en la citació de Coromines, podeu consultar les observacions que faig en Saragossà (2000: §1.2).

semblant a la de *baratar*, i la conveniència de diferenciar l'expressió dels continguts semàntics 'intercanviar' (*baratar*) i 'abaixar el preu' (*embaratir*) ha de fer recomanable la tercera conjugació.

4. LA PREPOSICIÓ BARATA

4.1. Preposicions que deriven de noms: emmarcament

Després d'haver vist quins són els continguts semàntics del verb *baratar* i de l'adjectiu *barat*, i després d'haver reflexionat per quines causes va desaparèixer cap al segle xv el nom antic *barat* ('intercanvi fraudulent'), estem en condicions de parlar sobre quina és la font amb què hem creat la preposició *barata*. Primer, analitzarem la possibilitat que ja hem intuït que podria ser l'adequada: la preposició *barata* vindria del nom derivat del verb *baratar*, *barata*.

Coromines assegura que «es tracta evidentment d'una reducció de la locució *a barata de* en fraseologia popular descurada». ²¹ Ara bé, no posa cap exemple de la construcció ni esmenta cap autor que l'use. Ja hem comentat que la construcció *a barata de* deu existir des de l'edat mitjana, encara que la primera documentació de què disposem és del xix (§2.1). Reig (1999: 94) definix *a barata de* com a «a canvi de» i, com diversos altres autors, també assigna eixe significat a la preposició *barata*. Eixa actuació dóna a entendre d'una manera implícita que *barata* vindria de *a barata de*. En primer lloc, mirarem si hi han factors teòrics que donen suport a eixa proposta (§4.1 i §4.2) i, en acabant (§4.3), reflexionarem sobre la possibilitat que la preposició vinga de l'adjectiu *barat*.

Sabem que, a partir d'un nom (com ara *vora*, 55, 56), és factible elaborar una construcció per a establir relacions locatives entre entitats (*flors i camí* en 57):

21. L'etimòleg no aporta cap prova ni cap argumentació a favor de la seua valoració («en fraseologia popular descurada»). La veritat és que resulta molt més útil la forma més popular, no debades la preposició *barata* ja és més que la construcció *a barata de* o *a canvi de*, com comentarem més avant. Per una altra banda, recordem que, en l'actualitat, els escriptors que han incorporat el constituent al seu cabal lèxic usen *barata* (i, probablement, mai *a barata de*).

55. *S'ha descosit la vora del vestit*
 56. *Si deixes la botella tan a la vora (de la taula), caurà*
 57. *A la vora del camí, hi havien moltes flors*

Quan actuem així, trobem la construcció sintàctica previsible: dues preposicions. Gràcies a la primera (*a* en el cas de *a la vora*), subordinem el nom locatiu (*vora* en el nostre exemple) i, amb la segona (*de* en l'exemple *a la vora del camí*), subordinem un constituent nominal (*el camí*) al nom ja subordinat (*vora*). També podem elaborar construccions partint d'un adjectiu derivat d'un verb, però aleshores només hi ha la segona preposició, ja que l'adjectiu es subordina directament a un constituent nominal. Així, és del tot regular que, al costat de *en relació amb això* (58), hi haja *relacionat amb això* (59):

58. *També tenim, en relació amb eixe tema, el problema que veurem ara*
 59. *També tenim, relacionat amb eixe tema, el problema que veurem ara*

Semblantment, trobem *a remolc de* i *remolcat per*, o *en posició de* i «*posat a* + infinitiu / *posat en* + nom restringit», etc.

En alguna de les construccions lingüístiques que hem elaborat per a expressar relacions locatives entres objectes, podem reduir-nos al nom i usar-lo com a preposició:²²

60. *El trobaràs vora mar*
 61. *L'encontre s'ha produït vora el cantó*
 62. *Va arribar {vora les deu / cap a les deu}*

El mateix procés trobem en la construcció *de cara a*, que finalment es pot reduir a *cara*:

22. La llengua culta (sobretot els publicistes) hauria de potenciar *vora* (i *a tocar de* o *tocant*) davant del malsonant *junt a*, traducció mimètica del castellà:

- (i) [parlant d'un establiment] *Situat vora la Seu*
 (ii) [parlant d'un establiment] *El trobareu tocant la Seu*

Per una altra banda, *vora* també pot funcionar com unes altres preposicions: modificant un nom quantificat:

- (iii) *Ho han demanat {vora mil persones / cap a mil persones / aproximadament mil persones / prop de mil persones}*
 (iv) *Estarà fora {durant} {vora dues setmanes / cap a dues setmanes}*

63. *Es va posar de cara a la paret*

64. *Es va posar cara la paret*

Cal notar que el castellà culte pot tractar els noms igual que els adjectius (*frente a = junto a*), opció irregular que no he sentit en el valencià tradicional (*enfrent de ≠ acostat a*). Siga com siga, el fet és que la majoria de construccions no fan la reducció al nom, com ara *al costat de, enfrent de*²³ o *de cul a*.

És probable que el procés de passar d'una construcció a una paraula siga la conseqüència d'haver creat un contingut semàntic preposicional. Per exemple, la diferència que hi ha entre *vora* i *prop* és semblant a la que trobem entre *dalt* i *damunt*. La segona parella significa 'situat a la part superior / a la part immediatament superior i, per tant, en contacte'; paralelment, *prop* i *vora* signifiquen respectivament 'situat a una distància curta' i 'situat a una distància molt curta i, per tant, molt prop'. Això implica que, quan usem la preposició *vora* (60-62), ja no és necessari que, en la ment del parlant, aparega el valor nominal (la línia o *vora* que marca el final d'un objecte). D'una manera semblant, la paraula *cara* apareix en construccions en què ja no indica la cara de les persones, sinó, simplement, el valor 'en direcció a, cap a'. Així, en el parlar de l'Horta sempre he sentit *cara amunt* ('cap amunt) i *cara avall* ('cap avall'):

65. *Em ve cara amunt reconèixer que tenen raó*

66. [després d'haver fet la part grossa d'una faena] *Ara ja anem cara avall*

En l'apartat següent, trobarem indicis que fan pensar que eixe procés també s'ha produït en la dualitat *a barata de* i *barata*.

23. No veig cap raó per a la grafia *enfrent de*, en compte de la regular (*en front de*). No és l'únic cas de grafia poc coherent. Com ara, Reig (1999: 31) escriu *a tota hora*, en compte de la grafia doblement irregular *tothora* (falta de la preposició *a* i aglutinació de les paraules *tota* i *hora*). Podem trobar la grafia regular en novel·les (Encarna Sant-Celoni l'usa sistemàticament en *Al cor, la quimereta*, València, Tabarca, 2002), no debades és paral·lela de *a bona hora* i *a mala hora*. No veig tampoc cap raó per a aglutinar *per tot*, *sobretot* o *perquè* (cf. *sense que, amb que, damunt que, abans que*, etc.). En canvi, he comentat en *El valencià del futur* la coherència de la grafia aglutinada per a diverses preposicions compostes (com ara *perà*, p. 75 i nota).

Tornant a la reducció d'una construcció nominal (des de *a la vora de* fins a *vora*), convé constatar que hi ha alguna excepció (*cap a*), encara que en algun cas és més aparent que real (*enmig de*, que deu ser una creació feta a partir de *al mig de*, cada una amb una valor específic).²⁴ Davant d'eixe panorama, cal recordar que les bones normatives no potencien mai les excepcions, sinó al contrari: sempre que hi ha factors que ho permeten, donen preferència a les construccions regulars, i més quan l'opció regular és popular (*cf.* la construcció *enfront de*, contra *frente a*). Eixa causa és la que justifica que, si trobem dotzenes de *a barata (de)* i un *barata de* (27: *barato de gordarli sa caña*), focalitzarem la construcció regular (*a barata de*) i deixarem de banda la irregular (*barata de*).²⁵

Girant els ulls cap a un altre lloc, convé observar que, en una llengua en què hi han hagut interferències històriques entre les preposicions *en* i *a* (*cf.* *Arribar {a / en} un lloc*), hem de vigilar els usos inadequats d'eixes preposicions. Així, si tenim des de fa molts segles la construcció *a barata (de)* i disposem d'un grapat d'exemples moderns de diversos dialectes (vegeu 25, 26 i 34), no podem posar *en barata de* al costat de *a barata de* perquè el *DCVB* localitza eixa forma a Menorca (sense posar-ne cap exemple). De fet, Coromines només esmenta la forma *a barata (de)* (*DECLC*, I, 630a10-27).²⁶

24. Ja que la causa inicial de l'article és ortogràfica, observaré que la grafia aglutinada de *enmig de* és coherent perquè hi ha una construcció irregular, exactament com en *aiguamoll*.

25. La vocal neutra oriental pot elidir-se fàcilment (l'exemple citat de 27 és mallorquí), cosa que produïx efectes negatius en la llengua culta (com ara usar *com* allà on caldria usar *com a*, i el cas de *per a* i *per* deu ser ben semblant). Els professionals de la llengua i, en particular, les institucions normativitzadores hauriem de vigilar que eixa evolució fònica no tinga repercussions negatives en la llengua comuna.

26. L'ús de les preposicions *en* i *a* no és atzarós ni és indistint que recorreguem a l'una o a l'altra. Així, els nostres avantpassats degueren crear *a barata de* perquè, en els intercanvis, hi ha una cosa a la vora d'una altra (i, en les compres, un preu adjuntat a la cosa en venda), característica que correspon al contingut semàntic de *a*. En canvi, diem *Se n'ha anat en direcció a Gandia* perquè la persona de què parlem s'ha posat dins de la direcció que porta a Gandia. No podem, però, seguir avant, ja que estem tocant un objecte d'estudi que, a més de ser diferent del que tractem, és immens: la caracterització de les preposicions *en* i *a*.

4.2. La formació de la preposició *barata*

En el punt en què ens trobem, ja podem mirar si la proposta de Coromines i el suport de Reig (hauríem creat la preposició *barata* a partir de la construcció nominal *a barata de*) té fonament teòric. Començarem per un factor improbable i, en acabant, enfocarem una causa prou més clara. Com hem vist més amunt (§2.1), la llengua medieval tenia la construcció el·líptica *a barata i*, davant d'eixe fet, ens podríem preguntar si la preposició pot vindre d'ací. El problema fonamental és empíric. Les dades empíriques fan pensar que la construcció el·líptica és purament medieval, mentre que la creació de la preposició *barata* podria ser recent (més o menys, del segle XIX). Per una altra banda, la construcció el·líptica (*Adquirir una cosa a barata*) és essencialment la mateixa que la plena (*Adquirir una cosa a barata d'una altra*) i, per tant, la possibilitat que considerem és poc pertinent.

Mirem la possibilitat més versemblant: pensar que la reducció de la construcció plena (*a barata de*) a la paraula *barata* ha seguit el mateix camí que hem comentat en *a la vora de* i *de cara a* (la formació d'un contingut semàntic preposicional). Començarem a verificar eixa possibilitat si observem que, contràriament a l'ús del verb (que està lligat als intercanvis comercials), la preposició *barata* és aplicable en oracions que no parlen de cap intercanvi o acte mercantil:

67. *Dora havia fet aquell dia una hora de metro barat a res*
68. *Podem acudir als pactes, en els quals u cedix en una cosa barata que un altre cedisca en una altra cosa*
69. *Si manteniu i useu la dualitat mig i mitjan, obtindreu molts guanys, i tot això barata cap perjudi*
70. *Ni per compliment m'oferiren un trago; pero barata no donar me ví, de quant en quant em furgaven ab la vaina de les espases*

En definitiva, podem usar la paraula *barata* amb un valor ja del tot immaterial: posar dues entitats (67, 69) o dos esdeveniments (68, 70) al mateix nivell, de tal manera que el subjecte no perd una cosa i n'adquireix una altra, sinó que en fa una i n'obté una altra (en 68, obté que algú cedisca en una cosa en què té interès). Quan el consegüent de *barata* indica una realitat (68), podem substituir *barata* per *a canvi de*. Con-

tràriament, si el consegüent representa una absència (67, 69) o una oració negativa (70), el recurs a *a canvi de* sona malament (*Ha fet el viatge a canvi de res*, 67). Quan l'absència o inexistència és neutra (*barata res*, 67) o és una futilitat (*barata cançons* en una època en què la fam era una amenaça per a no pocs),²⁷ és senyal que l'acció del subjecte és inútil o negativa; en canvi, si l'absència comporta un avantatge (*cap perjudi*, 69) expressem que l'acció del subjecte és realment positiva. Per una altra banda, el fet que u sempre espera obtenir un guany o benefici fent una *barata* explica que, en l'ús abstracte de la preposició *barata*, expressem el benefici que el subjecte vol obtenir fent una cosa, com ara en 68. En eixa oració, el subjecte de l'oració subordinada no cedix en una cosa només amb la finalitat que un altre cedisca en una altra. A més de la finalitat (que expressem amb *per a*), el subjecte també espera beneficiar-se amb l'acció que expressa el consegüent de *barata*.

Els comentaris anteriors mostren que, en l'ús de la preposició *barata*, hi ha hagut una creació semàntica que l'ha separada del verb *baratar* i el nom *barata* ('acte de baratar'). Deixa d'existir l'intercanvi d'objectes, i el consegüent de *barata* és una entitat (o un fet) que s'afegix a l'entitat (o el fet) representat en l'antecedent; a més, eixe procés ha de beneficiar o perjudicar el subjecte de l'oració segons que el consegüent de *barata* (que pot ser una inexistència o una oració negativa) comporte avantatges o inconvenients. Eixe procés semàntic, a més d'explicar la formació de la preposició *barata* a partir de la construcció *a barata de*, també justifica el manteniment de la vitalitat de la preposició malgrat el decandiment de la matriu semàntica d'on prové (el verb *baratar* i la construcció *a barata de*, moribund el verb i encara més la construcció nominal). Pel que fa al futur, l'intent de comprendre de quina manera els parlants han creat la preposició *barata* ens fa veure que la llengua culta no s'hauria de desentendre de la creació popular, sinó tot al contrari: els escriptors, a més de fer seus els avantatges de la creació, haurien d'assentar, enriquir i propagar la preposició, que ara viu tremolant en els nostres carrers (com tants altres constituents de la llengua).

27. Conec la construcció *barata cançons* (de Tortosa) gràcies a Joan Solà (carta, 2004-05-6), que deu la informació a Àngels Massip.

Les reflexions dels paràgrafs anteriors comporten que els diccionaris generals haurien d'incloure la preposició *barata*: sempre que un parlar aporta un valor semàntic nou, una normativa intel·ligent l'arregla, més que més si el valor és gramatical. De cara a eixa incorporació, reduïrem les observacions anteriors a una definició, encara que primer reflexionarem sobre la causa inicial de l'article: com hem d'escriure la preposició. Si és cert que la nostra paraula prové de la construcció nominal *a barata de*, haurem de convindre que caldrà usar la grafia *barata* per dues raons complementàries: perquè el nom té la forma *barata* i perquè després del nom no hi ha la preposició *a*, sinó *de*. En els diccionaris, la primera definició (*a canvi de*) ha tindre el matís de l'absència d'intercanvi d'entitats. Pel que fa als exemples, ha d'aparèixer que el consegüent pot ser un nom restringit i una oració (completa o d'infinitiu):

71. **barata** *prep* A canvi de. *Li va donar l'alqueria barata la casa de Russafa. No cobrava cap jornal barata fer d'ermitana. En els pactes, u cedix en una cosa barata que un altre cedixca en una altra cosa.* *a* En els usos abstractes, no hi ha intercanvi, sinó que el consegüent s'afegix a l'entitat o el fet representat en l'antecedent per a expressar un benefici o un perjudici del subjecte segons que el valor del consegüent siga positiu (*barata cap perjudi*) o negatiu (*barata res, barata cançons* en una època de carestia). *Havia fet el viatge barata res. En aquella època, no treballava ningú barata cançons. Fent això, obtindrem molts guanys, i tot barata cap perjudi.*

Per una altra banda, l'entrada dedicada al nom *barata* també hauria d'incloure la construcció *a barata de* i, sobretot, la construcció el·líptica de l'edat mitjana. Com que és comprensible que la construcció nominal pràcticament haja desaparegut de la llengua viva, hauria de remetre a la preposició:

72. **barata** *f*. Acte de baratar, intercanviar una cosa per una altra, permuta. *Hem eixit perdent amb la barata.* Quan algú té moltes ganes de fer o de tindre alguna cosa, li diuen: *En tens més ganes que un gitano de fer una barata.* *a* *A barata de*: vegeu *barata* (preposició). *b* *A barata* Circumstancial. A l'edat mitjana, s'usava quan l'emissor no sabia per quina cosa concreta s'havia de produir el canvi. *La*

roba que havien aconseguit la volien vendre a barata. Encara no sap si vendrà el blat a barata o per diners.

4.3. Una relació molt improbable: amb l'adjectiu *barat*

No podem arribar a un resultat mínimament segur sense mirar primer si la preposició *barata* podria vindre de la forma *barat* i si, en eixe cas, seria coherent la grafia *barat a*. Com que inicialment la forma *barat* corresponia al nom ('intercanvi fraudulent, canvi desfavorable'), hem de començar per ací. Ja hem vist que, com a conseqüència de confluir el contingut semàntic del nom antic *barat* amb el nom derivat *barata*, la forma masculina fa molts segles que va desaparèixer en la major part de la llengua. L'àrea en què podria haver perdurat (Mallorca i una regió al voltant de Lleida) està fora de l'àmbit d'ús popular de la preposició *barata*. A més, en eixe cas hauríem d'esperar la construcció que esmenta el DCVB: *a barat(o) de*, i no *barat a*.

La forma *barat* correspon des de fa uns quants segles a un altre nom, esdevingut finalment adjectiu: '(que té un) preu inferior al previsible'. Eixa realitat ens obliga a mirar si és factible que la preposició vinga d'eixa paraula. Una tal possibilitat comporta dues dificultats, la primera de les quals és semàntica. Com ja hem comentat (§3.4), hi ha una bona distància entre els continguts semàntics de l'adjectiu *barat* ('que té un preu inferior al previsible') i del verb *baratar* ('intercanviar una cosa per una altra'). Per tant, ens hauríem de preguntar com és que, tenint un verb (*baratar*) i una construcció nominal (*a barata de*) tan adequats, la llengua hauria recorregut a un adjectiu llunyà. En segon lloc, caldria explicar de quina manera hauríem passat de 'que té un preu inferior al previsible' al valor 'a canvi de', que continua sent el contingut semàntic bàsic de la preposició.

Resumim. La primera possibilitat (la preposició *barata* ve de la construcció *a barata de*) pareix coherent, simple i creïble per dues raons: d'una banda, perquè no hi ha cap diferència semàntica entre el valor de la construcció nominal *a barata de* i el valor bàsic de la preposició *barata*; de l'altra, perquè la simplificació sintàctica és l'efecte

de la creació d'un contingut semàntic preposicional abstracte (l'intercanvi material desapareix i només perdura el benefici o el perjudici que obté el subjecte de l'oració). En la direcció oposada, la proposta de l'adjectiu és inversemblant per dues causes també: perquè tenint paraules molt adequades (*baratar* i *a barata de*) hauríem recorregut a una paraula poc adequada, i perquè caldria explicar de quina manera la llengua hauria creat el valor 'a canvi de' partint del valor 'que té un preu inferior al previst o l'habitual'.

Miquel Boronat m'ha comentat que, en consultes que ha fet, ha trobat la forma *barat* en diversos treballs: *Diccionario de historia medieval del Reino de Valencia* (de José Hinojosa, 2002), *Breve vocabulario valenciano-castellano sacado de varios autores* (de Justo Pastor Fuster, 1827) i la *Bibliografía de la lengua valenciana* (de Ribelles Comín, 1920), obra que, transcrivint un estudi de Roc Chabàs sobre els sermons de Sant Vicent Ferrer, posa aquest exemple: «Tant que haura a fer mal barat per complaure a la muller» (p. 334). Excepte el darrer exemple (que ja hem comentat, §2.2, número 28), els altres caldria estudiar-los, cosa que contribuiria a anar omplint el «gran buit» que hi ha sobre la nostra qüestió.

De totes les maneres, hem de convindre que, ara per ara, tots els indicis apunten al mateix procés: haver creat una preposició a partir de la construcció *a barata de*, cosa que desemboca en la grafia *barata*. Hi podem afegir que l'ideal de tota ortografia és que cada paraula s'escriga d'una manera que, a més de ser única, no continga cap separació, principi que torna a portar a la grafia *barata*. Les separacions dins d'una paraula depenen de dos factors. En primer lloc, el mot ha de ser compost; en segon lloc, quan els components són noms, adjectius qualificatius o verbs (que és el cas dels dos possibles orígens: *baratar* i *barat*), els parlants de cultura mitjana, a més de percebre quins són els components, han de notar que hi ha alguna relació entre el valor de més d'un membre i el valor de la paraula composta (cf. *ull de poll*, contra *també*, que prové de *tant* i *bé*). I bé, com que un parlant no percep que la nostra preposició siga una unió de l'adjectiu *barat* i la preposició *a*, haurem de decantar-nos una altra volta cap a la grafia *barata*. Finalment, a la vista de les tres raons anteriors, no seria preferible triar com a forma única *barata*?

És cert que l'ortografia del segle xx no sempre és coherent. Ja n'hem posat uns quants exemples i reprendrem eixa tema més avant (§5). De fet, en les normatives lingüístiques hi ha un perill que convé tindre present perquè és fàcil caure-hi. El podríem presentar així: les deficiències que tenim no justifiquen que les augmentem. El camí que cal recórrer és el contrari: a més de no incrementar-les, hauríem de mirar si esta deficiència o aquella la podem eliminar (com ara eliminar la grafia *tothora*, a favor de *a tota hora*).²⁸ Les persones que treballen en temes de la normativa lingüística, hauríem de tindre constantment en compte que una llengua culta adequada no pot ser mai inútilment complicada per una raó simple: perquè les complicacions inútils sempre tenen la destinació de fer patir inútilment la gent del carrer (i, de retruc, poden promoure rebuig cap a la nostra normativa).

4.4. *Factors secundaris*

Trobe que els factors que hem vist són els generals i, per tant, els fonamentals. Si mirem fets particulars, ha de ser afegint-los als bàsics. Com ara, la grafia *barata* podria produir confusió entre la preposició (73) i la tercera persona del singular del present d'indicatiu del verb *baratar* (74)?

73. *Li ho ha donat barata el cotxe*

74. *Vés i barata el cotxe*

Si quan parlem no hi ha confusió, no n'hi hauria d'haver tampoc quan escrivim. De fet, l'entorn sintàctic ja diu quina paraula hem usat, i més tractant-se de dues categories sintàctiques que no poden compartir cap funció sintàctica (un verb i un preposició). Així, en 74 trobem dues oracions coordinades i, per tant, *barata* ha de ser verb. En canvi, en 73 hi ha un circumstancial i, com a conseqüència, la paraula

28. Eixa variació és fàcil de justificar, encara que reservaré l'explicació per a un estudi sobre els circumstancials de temps. La raó d'eixe ajornament és que també cal valorar la presència o l'absència de preposició, *a tota hora / tota hora*.

barata permet subordinar el constituent nominal *el cotxe*, és a dir, és una preposició.

Miquel Boronat m'ha passat dues parelles d'exemples, la primera de les quals és la següent:

75. *Vés i barata el cotxe: voràs què et donen!*

76. *Vés i barat al cotxe voràs què et donen!*

Quan pronunciem eixes oracions, fem una entonació privativa per a cada una, i l'ús de les comes pot fer que els lectors adopten l'entonació adequada des del principi, cosa que porta a una coordinació d'oracions (77) i a un circumstancial (78):

77. *Vés i barata el cotxe: voràs què et donen!*

78. *Vés i, barata el cotxe, voràs què et donen!*

La segona parella, Boronat la qualifica de marginal, i no està segur si es possible:

79. *Vols això barat a la moto o al cotxe?*

80. *Vols això barata la moto o [vols] el cotxe?*

Quan hi han dos circumstancials (79), la formulació que trobe natural és la repetició de la preposició (81), exactament com en el cas d'unes altres preposicions (82); i, en tot cas, no diria mai *al cotxe* (79), sinó *barat a la moto o el cotxe*:

81. *Això ¿que ho vols, barata la moto o barata el cotxe?*

82. *On vius, davant l'església o davant l'ajuntament?*

Pel que fa al segon exemple (80), hi han coordinades dues oracions *heterogènies* (l'una amb un objecte directe i un circumstancial amb *barata*; i, l'altra, amb tan sols un objecte directe). Eixa heterogeneïtat sintàctica aconsella (tant si parlem com si escrivim) que fem una pausa i repetim el verb a fi que el receptor veja que té davant una oració ben diferent de l'anterior:

83. *Vols això barata la moto? O vols el cotxe?*

Dit d'una altra manera: la diversitat sintàctica que hi ha entre les dues oracions coordinades exclou que elidim el verb de la segona oració.

Hem de tindre en compte que el recurs a «l'ambigüitat» és perillós en les normatives lingüístiques quan no es demostra (necessàriament amb dades empíriques). Siguem clars: l'apel·lació indemostrada a l'ambigüitat pot tindre efectes nefasts. En la nostra normativa, la conseqüència més visible és la tirallonga de paraules amb accent diacrític, la immensa majoria dels quals només aprofita per a aconseguir que els parlants de cultura mitjana facen moltes «faltes d'ortografia» quan escriuen, exactament com en castellà. Ben mirat, algú hauria de fer un treball sobre eixa qüestió: quines construccions defectuoses tenim en la normativa com a conseqüència d'apel·lar a una hipotètica «ambigüitat» (que hom habitualment no demostra com cal: amb exemples que siguen, com a mínim, oracions).

Encara que no l'he vista formulada, convé que comentem una objecció en què algú podria pensar: el fet que la grafia *barat a* provocaria que hi haguera *a que* en el cas que el consegüent de la preposició siga una oració completa (*Podem acudir als pactes, en els quals u cedix en una cosa barata que un altre cedixca en una altra cosa*). La veritat, però, és que les preposicions *de*, *en* i *a* no poden aparèixer en contacte amb l'introduïdor d'oracions subordinades o subjectives (*que*) només en un cas: quan es tracta realment d'eixes preposicions. En canvi, si ens trobem davant d'una paraula composta no podem suprimir res perquè no hi ha cap d'eixes tres preposicions (simples), sinó uns components que formen *una sola paraula*. Eixe cas (que he descrit en SARAGOSSÀ, 2000: 75) afecta diverses preposicions compostes (*per a + que*, *des de + que*, *com a + que*).

Finalment, ja hem comentat que la preposició no deriva de l'adjectiu *barat*, sinó del nom *barata* i, com a conseqüència, hem d'evitar paral·lelismes superficials. Així, *barat a* no és gens paral·lel de *dret a*. Si posem la darrera forma en una oració que siga acceptable en tots els dialectes, trobarem que no hi ha cap preposició, sinó allò que les gramàtiques anomenen un «adverbi curt»:

84. *Has d'anar dret a l'estació i, a mitjan camí, ho trobaràs*

En l'exemple anterior, la preposició *a* introduïx un règim verbal (*a l'estació* és la destinació del verb *anar*) i, *dret*, hi vol dir 'directament', és a dir, és un circumstancial de manera. En canvi, la forma *dret* no és, en 84, un adjectiu atributiu, ja que eixos constituents assenyalen una característica accidental qualitativa que el subjecte té independentment del canvi o la permanència que experimenta el subjecte. Com ara, quan diem que *algú ha vingut content*, l'adjectiu atributiu no expressa de quina manera el subjecte ha fet el moviment de vindre. La noció que indica eixe constituent és la següent: mentre el subjecte feia el moviment de vindre, es trobava en un estat anímic determinat. Si ara tornem a l'exemple de 84, veurem que *dret* no parla de com està el subjecte mentre fa el moviment (*dret*, *ajupit* o *gitat*), sinó de quina manera ha de recórrer el camí per a arribar a la destinació.

I és que analitzar oracions no és mai reduir-se a les formes (ni a les entonacions). L'estudi d'una oració hauria de ser, fonamentalment, justificar el seu valor comunicatiu, el qual depèn de dos factors: el contingut semàntic de les paraules que hi han en l'oració que analitzem i les relacions sintàctiques que unixen eixes paraules. Ben mirat, és actuant així²⁹ com finalment podem explicar les variacions que poden aparèixer en la forma de les paraules (com ara en les construccions *camí directe* i *Vindre directament*) i les particularitats de l'entonació. Per exemple, si podem pronunciar *directament* entre pauses (85), però no *dret* (amb el valor 'directament', 86), és per raons sintàctiques:

85. *Has d'anar, directament, a l'estació*86. *Has d'anar, *dret, a l'estació* (amb el valor 'directament')

El constituent *directament* només pot ser, en 85, un circumstancial de manera i, per tant, no hi ha cap efecte negatiu si l'aïllem amb

29. La definició dels conceptes sintàctics que he proposat en Saragossà (2003: §1) comporta que analitzar una oració és, primer que res, mostrar quantes paraules hi ha, quines són les relacions sintàctiques que les unixen i, d'acord amb eixes relacions, combinar el contingut semàntic de les paraules. Finalment, el resultat ha de justificar el valor que qualsevol parlant extrau quan sent l'oració.

inflexions de to per a emfatitzar-lo. En canvi, el constituent *dret* podria ser, en 86, un adjectiu atributiu i un circumstancial de manera. Com ara, és un adjectiu atributiu en aquesta orde:

87. *Encara que estigues baldat, has d'anar a l'estació ben dret, amb l'esquena recta com un fil*

I bé, a fi d'aconseguir que el receptor només interprete el constituent *dret* com a circumstancial de manera, l'operació que fa l'emissor és fondre'l fonèticament amb la destinació (84), cosa que exclou la separació tonal (86). L'operació de constatar és necessària en la ciència (com ara la inseparabilitat fonètica de *dret* i la destinació en 84). Però és només la primera passa. La segona (i decisiva) és explicar les constatacions fetes, operació que hem de desplegar recurrent a la definició dels conceptes que usem (ara, *adjectiu atributiu* i *circumstancial de manera*) i a la descripció de particularitats (en 84, la necessitat que el receptor interprete el constituent *dret* com a circumstancial de manera). Podríem dir que la constatació és el primer recurs de la ciència, mentre que el desplegament teòric ben fet és el mitjà que permet arribar a l'explicació, que és la culminació de la ciència.

4.5. *La pronúncia barata a*

En la llista Migjorn, diversos membres han informat que, en la seua consciència, hi ha una construcció (*barata a*), amb una preposició *a* que és del tot audible en situacions adequades:

88. —*Tin este regalet barata a...* —*Barata a què?* —*Barata a vindre*

89. *M'has fet vindre barata a res*

90. *Tin, açò per a tu, barata al viatge*

91. *Em dónes això barata a què?* —*Al viatge*

Semblantment, Miquel Boronat ha informat en la llista de debat que ha sentit fer pauses després de *barat* (*Això ho feen barat... [s'ho pensa] barat als...*), cosa que demostra que, per a eixos parlants, la construcció és *barat a*. Això són dades empíriques i, com tota dada,

l'operació que hem de fer és explicar-la. Sens dubte, si una part dels valencians té en la ment la construcció *barata a* (o *barat a*), ha de ser per alguna raó. Ara bé, jo no he pogut trobar cap factor que explique eixa realitat empírica. En el cas que la paraula *barata* tinguera un contingut semàntic pròxim a un adjectiu, podríem pensar que hi haurien parlants que l'haurien tractada com a adjectiu, els quals poden usar la preposició *a*:

92. *El carrer de sant Roc és paral·lel a este*

93. *Un contingut semàntic pròxim a un adjectiu*

Jo, però, no he sabut trobar eixe camí semàntic.

Podríem assajar un camí diferent. En unes quantes preposicions formades per composició, el segon component és una *a* (*cap a*, *fins a*, *com a*, *per a*). És probable que, en eixes paraules compostes, la preposició *a* indicara la destinació en el període de la formació. En el cas de *cap a* i *fins a*, és quasi evident. Pel que fa a *per a*, abans de crear-la expressàvem el seu valor amb la preposició de destinació (cf. *Això és a tu*, amb el valor 'és per a tu'). Per raons que depenen de l'aclariment del contingut semàntic de la preposició *com a*, el valor de destinació també hi és aplicable. I bé, si tenim en compte que la preposició *barata* comporta una destinació doble (expressa una rotació o cercle: alhora que una cosa va de A a B, una altra va de B a A), no podríem pensar que eixa és la raó que ha impulsat una part dels valencians a pronunciar *barata a*? En definitiva, hi hauria el mateix procés que en *cap a*: els parlants agafen un nom (*cap*, *barata* = 'canvi, permuta') i li afegixen la preposició *a*.

Des del punt de vista de la normativa, quan la llengua viva no actua d'una sola manera (en el cas d'ara, parlants que tenen *barata* en la consciència, i parlants que hi tenen *barata a* o *barat a*) hem de seleccionar aplicant sempre els mateixos criteris. Si mirem la tradició escrita, des de *El Mole* fins a Enric Valor hi ha hagut la grafia *barata*. Si ara ens girem cap a l'origen del constituent, ja hem vist que la forma *barata* s'explica a partir de la construcció *a barata de*, i que la reducció a *barata* és del tot regular (cf. *a la vora de > vora / de cara a > cara*). En canvi, la forma *barat a* resta per ara com a una construcció del tot

inexplicada. Pel que fa a la forma *barata a*, hem trobat una possibilitat, però, en el cas que fóra certa, no representa un camí general i productiu per a la llengua. A més, si *barata* i *barata a* estigueren en igualtat de condicions, *barata* tindria a favor una raó: és l'opció més simple, i les normatives lingüístiques no haurien de potenciar mai les complicacions evitables. Contat i debatut, diria que la tradició, la teoria lingüística i la normativa assenyalen cap a la forma *barata*.

5. LES NECESSITATS FORMATIVES DELS ESCRIPTORS I DELS TÈCNICS LINGÜÍSTICS

Des del punt de vista lingüístic, trobe que els apartats dedicats a argumentar la grafia de la preposició *barata* són relativament clars i no necessiten conclusions. De fet, si prescindim de constituents poc coneguts (el nom *barata*, la construcció *a barata de* i el nom medieval *barat*) podríem limitar-nos a una argumentació tan concisa com és la següent: com que la intuïció dels parlants no relaciona la preposició *barata* i l'adjectiu *barat*, no es pot escriure *barat a*; en canvi, a la vista que la intuïció de qualsevol parlant que conega el verb *baratar* opina que la preposició prové d'eixe verb, hem de deduir que no hi ha cap raó per a no usar la grafia *barata* (sense cap preposició al costat, que és l'opció més simple —a més de ser viva—). Si aprofundim en la qüestió, la preposició *barata* es deu haver format com a simplificació d'una construcció nominal (*A la vora de la mar, han fet moltes fogueres / Vora mar, han fet moltes fogueres, Ho ha dut a barata de res / Ho ha dut barat res*). Però el fet és que, en les darreres dècades, ha aparegut amb força la grafia *barat a* i, per tant, convé que reflexionem sobre les causes que han pogut portar a eixa grafia.

A fi de deixar les coses en el lloc que els correspon, confessaré que els partidaris de la grafia *barata* no lligàvem precisament els gossos amb llonganisses. Com a usuari d'eixa preposició en la llengua escrita, jo trobava «natural» que *barata* s'havia d'escriure sense cap separació (i sense necessitat d'ajuntar-li la preposició *a*). De la mateixa manera ha opinat Joan Solà a partir de trobar eixa preposició en llibres valencians recents. Ara bé, quan havia d'explicar les raons «naturals» als partida-

ris de la grafia *barat a*, les idees no m'eixien de cap manera «natural»... Potser he d'informar als lectors que he hagut de fer tres escrits (i un grapat de revisions). En el primer (una carta adreçada a Miquel Boronat), vaig pixar fora de test (i no una miqueta: del tot). En el segon intent, vaig començar a elaborar alguna de les argumentacions que hi han en la versió final. Ara bé, amb eixe segon escrit només vaig aconseguir que Boronat acceptara que la grafia *barata* també era admissible. En canvi, no el vaig convèncer gens de la inadequació de *barat a*.

A més d'estar convençut de la bondat de la grafia *barat a*, Boronat em va escriure una carta de tres pàgines, tan valenta com emotiva. En efecte, els qui han usat la grafia *barat a* no són u qualsevol. Ni són persones de cultura mitjana. Des del punt de vista lingüístic, són molt més que això: són escriptors i tècnics lingüístics que treballen cada dia l'idioma i que, de més a més, tenen un grau de compromís amb la llengua molt elevat (amb la llengua i també amb la nostra societat). En el cas de Boronat, si visiteu la pàgina web citada, ja em direu quina classe d'esforç gegantí no hi ha. Es tracta, doncs, de persones davant de les quals qualsevol lingüista s'ha de llevar el barret i ha de parlar amb molt de respecte.

Eixes característiques ens porten a la pregunta pertinent: per quina raó Enric Valor, Francesc Martínez, Martí Gadea o els avantpassats de *El Mole* recorrien a la grafia simple (*barata*), mentre que, cent anys més tard, no pocs professionals de la llengua han usat una grafia de paraula composta (*barat a*)? En algun cas, potser ha influït la fonètica de l'entorn social, però costa de creure que la pronúncia *barata a* seria el factor que explica l'èxit de la grafia *barat a*. Podríem entendre eixa separació mirant cap a un altre costat: la formació lingüística que s'ha escampat en la segona meitat del segle xx. Descriuré cinc raons que podrien haver impulsat a escriure i defendre la grafia *barat a*.

En primer lloc, si Boronat ha comparat *dret a* amb la nostra preposició és (segons em va dir ell mateix) perquè la p. 1787 de la *Gramàtica del català contemporani* tracta *dret a* com a «locució prepositiva» i posa com a exemple *Me'n vaig dret a casa*. Ja hem comentat què és *dret* i què és *a* en una oració semblant i, ara, convé afegir que, en l'apartat de la gramàtica citada que conté *dret a* (§11.8.3), els lectors veuen que es podria dir *en direcció a* i *direcció a*, *de dret a* i *dret a* (és a

dir, els noms i els adjectius funcionarien de la mateixa manera —i, en la llengua, pareix que tot seria possible—. ³⁰ I bé, si *en direcció a* també pot ser *direcció a*, i si existixen «locucions prepositives» com *dret a*, per quina raó no hauria de ser factible la «locució prepositiva» *barat a*?

Per una altra banda, els escrits de la nostra lingüística apelen per ací i per allà a una hipotètica «ambigüitat» en nom de la qual tenim «distincions» com aquella de *és* (verb) i *es* (pronome); o *ample* i *ampli*, dualitat tan imitadora de la del castellà *ancho* i *amplio* com inexistent en la immensa majoria dels nostres carrers. ³¹ Per tant, a la vista de «la necessitat d'evitar ambigüitats», no és adequat que un verb i una preposició s'expressen amb una forma diferent (verb: *barata*; preposició: *barat a*) a fi que els lectors sàpien immediatament quina paraula hi ha davant d'ells?

En tercer lloc, tenim diverses preposicions amb separacions (com ara *per a*) sense que els lectors de cultura mitjana vegem quina relació hi ha entre el valor del primer component i el de la preposició composta. Així, qualsevol persona amb una certa formació gramatical sap que *per* expressa causa (*Ho ha fet per tu*) i trajecte o mitjà (*Anar a la destinació per un lloc*), valors que no tenen cap relació amb els que expressa la preposició *per a* (la destinació i la finalitat, *Això és per a tu*). Semblantment, una persona de cultura mitjana és conscient que la preposició *com* assenyala la comparació d'igualtat (*Tinc un gat com el teu*), però, si té una bona formació gramatical, sabrà que *com a* no indica cap comparació (*L'han contractat com a gerent*). Per tant, si no hi ha cap relació entre el valor del primer component (*per*, *com*) i el de la preposició composta (*per a*, *com a*), resultarà ben poc estrany propo-

30. En la llengua culta, hi ha qui fa usos estranys de la preposició *de*. Així, l'adjectiu *segur* (*Segur que arribarà a hora*) esdevé, sistemàticament, *de segur*; o, d'una manera semblant, «l'adverbi curt» *dret* esdevé un sorprenent *de dret* («*Me'n vaig de dret a casa*», GCC, p. 1787).

31. Fabra va intentar justificar la dualitat *ample* i *ampli* en la *Conversa filològica* 389. No analitzaré ací la seua proposta (*ample*: «extens en una sola dimensió (l'amplària)»; *ampli*: «extens en dues dimensions (l'amplària i la llargària)»), i em limitaré a posar un exemple del mateix Fabra que pareix que contradiu la proposta:

No hi ha cap gramàtic que hagi condemnat aquella construcció, que trobem amplament usada en català antic (FABRA, 1924: 164)

sar una grafia (*barat a*) en què no hi ha cap relació entre el valor de la preposició ('a canvi de') i el del primer component ('que té un preu inferior al previsible').³²

En quart lloc, trobem que, en tres casos del grup anterior, el segon component pot desaparèixer: *fins a*, *cap a* i *com a* esdevenen *fins*, *cap* i *com* segons unes regles que no domina cap professional de la llengua. De fet, si els lectors llegixen reflexivament l'apartat §11.4.5.4 de la *Gramàtica del català contemporani*, comprendran per què tenen dubtes a l'hora de saber quan han d'escriure *cap a* o *fins a* i quan han de recórrer a *cap* i *fins*.³³ Pel que fa a *com a*, seria ben fàcil mostrar dotzenes d'exemples de la llengua escrita de tot l'àmbit lingüístic que no segueixen les indicacions que moltes gramàtiques donen sobre l'ús de la dualitat gràfica *com a* / *com*. Els autors que no actuen d'acord amb les recomanacions d'unes certes gramàtiques es guien per la regla desitjable (i elemental) que una paraula deu tindre una forma (constant), i més quan resulta que la variació fa que la preposició *com a* prengui la forma d'una altra preposició (la comparativa, *com*). Deixant de banda el futur (com ens convé actuar davant les dualitats *fins a* / *fins*, *cap a* / *cap* i *com a* / *com*, a les quals caldria afegir *per a* / *per*),³⁴ eixes variacions poden fer pensar als escriptors i als correctors que la preposició *a* és una forma sense valor i, per tant, estaran ben poc motivats per a preguntar-se quina funció o utilitat faria eixa preposició en *barat a*.

En darrer lloc, hi ha una causa negativa: l'escassa formació ortogràfica que han rebut els professionals de la llengua, probablement perquè és ben reduïda la quantitat de publicacions que tenen la finalitat d'explicar per quines raons l'ortografia que tenim és com és i no d'una altra manera. En realitat, no és difícil trobar, en llibres de lingüistes, l'afirmació que l'ortografia seria «convencional», cosa que, a més de no ser certa, pot encobrir qualsevol secessionisme ortogràfic (i qualsevol error ortogràfic, per gros que siga). Cal dir que, en la gramà-

32. La veritat és que, en un cas (*des de*), el primer component ni tan sols existix com a paraula.

33. Per als valencians, seria positiu que la preposició de límit tinguera, com a forma única, *fins*, opció que també tindria avantatges en la resta de la llengua.

34. En els nostres dies, les formes *per a* i *per* no s'usen, com a regla general, mirant el valor que volem expressar, cosa no poc negativa.

tica pòstuma, Fabra va fer reflexions importants sobre l'ortografia de les paraules compostes, encara que eixes observacions han passat desapercebudes (en part, perquè el lingüista barceloní no les va fer en els llocs adequats).³⁵ I bé, si un professional de la llengua ignora per què hi ha separació en el circumstancial *si no* (*Conserveu-ho bé en la memòria, perquè, si no(s), no m'entendreu més avant*); si no sap per què escriu *arítmic* però *arraconar*, *asimetria* però *assaonar*; si no li han explicat mai quin és el criteri clar que separa les paraules compostes i les derivades; si en general ignora quines són les regles que determinen la grafia de les paraules compostes; i si resulta que usa una ortografia que, sobretot en les preposicions, conté diverses grafies poc adequades (*cf. sense que, amb que, ja que, bé que, encara que, vist que, atès que, etc., etc., però perquè*), no serà gens fàcil que tinga una intuïció adequada sobre la grafia de les paraules.

Diguem-ho clar i ras: el fet que haja sorgit la grafia *barat a* al final del segle xx, més que una casualitat, podria ser una grafia promoguda (o com a mínim afavorida) per diverses «convencions» de l'ortografia del segle xx. Certament, una part dels parlants té en la ment la imatge d'una construcció (*barata a*), però costa de creure que eixa realitat empírica (que no havia actuat durant un segle) siga l'únic factor que explique l'expansió de la grafia *barat a* en la llengua escrita en els darrers quinze o vint anys.

Si transcendim ara el fet puntual que ha motivat la formació d'aquest article i focalitzem el món dels professionals de la llengua, diria que els lingüistes produïm ben pocs llibres coherents i comprensibles per a ensenyar als escriptors i als tècnics lingüístics com funciona la comunicació lingüística i quins són els principis que haurien de regir en la confecció de normes lingüístiques (tant ací com en qualsevol altra lingüística). Eixa situació social negativa provoca que, quan han d'argumentar per a defensar les seues opinions, tenen moltes dificultats (o, simplement, no poden) i, com a conseqüència, s'han de limitar a opinar, cosa que substituïx els debats públics pels cismes socials. En paraules de Solà:

35. He dedicat un article (Saragossà 2000b) a les concepcions ortogràfiques que tenia Fabra sobre la grafia de les paraules compostes.

94. No hi ha hagut un veritable debat sobre l'estat de la llengua, sinó una divisió en bàndols: la mateixa situació que ja lamentava inútilment Joan Fuster als anys 1969-1971 i que representa la pèrdua d'una altra oportunitat. (SOLÀ 2003: 101)

Finalment, si la formació dels nostres professionals de la llengua no és un conjunt d'argumentacions ordenades i encadenades, sinó un cúmul d'observacions més o menys aïllades (alguna de les quals complica innecessàriament la llengua culta, cf. *anar de dret*), és comprensible que els nostres correctors tinguen de tant en tant (i des de fa dècades) el perill de complicar inútilment la llengua que hom sol considerar modèlica, actitud contra la qual ha reaccionat Coromines.³⁶

95. Aquests mestres i correctors de català que perden el temps en bagatel·les i fútils conats tirànics. (*DECLC*, III, 719b46-49)

ABELARD SARAGOSSÀ
Universitat de València

BIBLIOGRAFIA

Miquel BORONAT: *Fitxes*, dins <http://www.geocities.com/golls.geo>

COROMINES, J., → *DECLC*

DCVB = A. M. ALCOVER i F. B. MOLL (1926-1968): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, Ed. Moll, 10 vols.

DECLC = J. COROMINES (1980-1991): *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, Barcelona, Curial, 9 vols.

36. Fent una de les darreres revisions, he llegit un article dedicat a l'epistolari de Joan Sales i Joan Coromines (*El català, llengua fòssil?*, «Avui», diumenge 6 de juny del 2004). Pel que fa a Sales, és ben fàcil reduir a l'absurd moltes afirmacions seues, ja que en la llengua parlada hi ha una infinitat de diferències. Però diria que, darrere de les seues paraules, hi han conviccions que responen a la realitat, encara que sovint són difícils de demostrar. Com ara, el fet d'insistir i insistir en les «corrupcions» de la llengua viva sense explicar les característiques positives de la llengua del carrer, ha portat finalment al resultat que expressa una de les denúncies de Sales: tendir a prescindir de la llengua viva. Justament per això (i per més raons que explique en la introducció), en la *Gramàtica valenciana raonada i popular* (2003) parle tan sovint del valencià popular.

- DGLC = P. FABRA (1932): *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Barcelona, Edhasa. Use l'edició de 1968.
- Pompeu FABRA (1919-28): *Converses filològiques*, Barcelona, Barcino. La conversa citada només es troba en l'edició de S. Pey (1954-55), dos volums, Barcelona, Barcino.
- Pompeu FABRA (1924): *L'obra de depuració del català. Discurs presidencial llegit a l'Ateneu Barcelonès en la sessió inaugural del curs acadèmic de 1924-25*. Reproduït en *La llengua catalana i la seva normalització*, Barcelona, Ed. 62, 1980. A cura de Francesc Vallverdú.
- Gramàtica del català contemporani* (2002): dirigida per Joan Solà, Maria Rosa Llorent, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya, Barcelona, Empúries. Tres volums.
- Vicent PASCUAL (1987): *Diccionari valencià-castellà*, València, Gregal.
- Eugení S. REIG (1999): *Valencià en perill d'extinció*, València.
- Abelard SARAGOSSÀ (2000): *El valencià del futur. Una contribució ideològica*, Benicarló, Alambor. Cite per la segona edició, 2002.
- Abelard SARAGOSSÀ (2000b): *Una aportació de Fabra inadvertida: l'ortografia de les paraules compostes*, dins *La lingüística de Pompeu Fabra* (edició a cura de Jordi Ginebra, Raül-David Martínez Gili i Miquel Àngel Pradi-lla), Alacant, IIFV / Universitat Rovira i Virgili, volum I, ps. 87-100.
- Abelard SARAGOSSÀ (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular*, Gandia, CEIC Alfons el Vell. Cite per la segona edició, València, Tabarca, 2005.
- Joan SOLA (2003): *Ensenyar la llengua*, Barcelona, Empúries.
- Enric VALOR (1977): *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*, València, 3i4.